Ege'deki Hayalet: Türk-Yunan Deniz Sınırı, Durum ve Etkiler

Gökhan AK

Dr., Hacettepe Üniversitesi, Siyaset Bilimi Bölümü.
E-mail: gak2081@yahoo.co.uk

ÖZ

AK, Gökhan, **Ege'deki Hayalet: Türk- Yunan Deniz Sınırı, Durum ve Etkiler**, CTAD, Yıl 10, Sayı 20 (Güz 2014), s. 255-288.

Genelde devletlerin siyasal sınırları denince, milletlerarası hukukun kaideleri çerçevesinde akla ilk gelen ülkelerin karasal sınırlarıdır. Ancak belirli bir deniz alanına kıyıdaş olan ülkeler arasında deniz sınırlarının varlığı da bir uluslararası hukuk gerçeğidir. Bu anlamda, Ege Denizi'nde komşu iki devlet olan Türkiye ile Yunanistan arasında çeşitli nedenlerden kaynaklanan uyuşmazlıklara pek konu olmayan ve genellikle de dikkatlerden kaçan bir belirsizlik alanı olarak Türk-Yunan Ege deniz sınırı meselesi, tüm Türk-Yunan uyuşmazlıklarını doğrudan etkiler bir faktördür. Bu yüzden de, Yunanistan'ın Ege Denizi'nde uluslararası antlaşmalarla kendisine devredilen hükümranlık haklarını daha da genişletmeye çalışması ve Anadolu'nun 3 deniz mili dışında kalan deniz yetki alanları ile adalara sahip olmak istemesi, hem kendi içinde birtakım tutarsızlıklar taşır hem de komşusu Türkiye ile yeni uyuşmazlıklara neden olur bir mahiyettedir. Maruz nedenle bu çalışmanın amacı, söz konusu deniz yetki alanları ile uluslararası antlaşmalarla devredilmemiş adalar üzerinde Yunanistan'a egemenlik hakkı verecek herhangi bir siyasal sınır çizgisinin bulunmadığını, Ege'de Türkiye, İtalya ve Yunanistan arasında uluslararası antlaşmalarla belirlenmiş karasuları sınırları, geçmişten günümüze gelişen durumlar ve bunların Türk-Yunan sorunlarına etkileri bağlamında irdelemek ve ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Ege Denizi, Uluslararası Antlaşmalar, Egemenlik, Deniz Sınırları, Türk-Yunan Sorunları

ABSTRACT

AK, Gökhan, **Ghost in the Aegean: Turkish-Greek Maritime Boundary, Situation and Impacts,** CTAD, Year 10, Issue 20, (Fall 2014), p. 255-288.

When the states' political boundaries are considered, territorial borders of the states are that of which appears in minds in the context of international law rules. However the presence of the maritime boundaries between riparian states of a specific sea area is a reality of international law as well. In this line, the maritime boundary issue in the Aegean Sea, which hardly appears to be a subject of the disputes arose by the different

reasons of the issues between two neighbour states Turkey and Greece, and seems as an uncertainty area that is discretion of the minds, is a factor directly affecting Turkish-Greek disputes. Therefore, the issue that Greece seeks to expand her sovereign rights that are transferred by the international treaties in the Aegean Sea and wishes to gain the sovereign rights of all maritime jurisdiction areas and islands outside 3 nautical miles of Anatolian peninsula has the ability to cause new disputes regarding her neighbour Turkey as well as contain some inner inconsistencies. In this respect, the aim of this paper is to analyze and reveal non-existence of any political boundary line that could give sovereign rights to Greece for maritime jurisdiction areas and islands that are not ceded by the international treaties, regarding territorial waters boundaries designated between Turkey, Italy and Greece by the international treaties in the Aegean, developing situations from past to present times and their impacts on Turkish-Greek issues.

Keywords: Aegean Sea, International Treaties, Sovereignty, Maritime Boundaries, Turkish-Greek Issues.

Giriş

Ege Denizi, 1829'dan bu yana karşılıklı yakalarında iki bağımsız devlet olarak konuşlu ve türlü anlaşmazlıklar içinde yoğrulmuş iki ezeli komşuyu kucaklamıştır. Bunlar Yunanistan ile Türkiye'dir. Deniz'in batısındaki, yani Yunanistan, 19. yüzyıl boyunca ve 20. yüzyıl başında doğusundakinin, yani Türkiye'nin aleyhine dört kez genişlemiştir. 1923'ten bu yana ise, iki devletin birbirlerine karşı bir toprak kaybı söz konusu değildir ve sınırlar sıkıca korunmuştur. Üstelik iki devlet, birinin ötekine karşı verdiği Kurtuluş Savaşı sonrasında, bazı ortak tehditlere karşı zaman zaman bir araya gelmiş, aralarındaki buzların eridiği dönemleri de yaşamışlardır.

Ege'deki iki yüzyıllık siyasî emelini, İngiltere, Fransa, ABD gibi güçlü Batılı devletlerin hamiliği sayesinde sürekli lehinde gerçekleştiren Yunanistan'ın, uluslararası antlaşmaları daima kendi lehine yorumlaması ve Türkiye'yi Ege'de Anadolu kıyılarının 3 deniz millik[1] bölümü içerisine hapsetmeye çalışması, Ege coğrafyasında yeni egemenlik ihtilaflarının doğmasına yol açmıştır. Yunanistan'ın yayılmacı hırsının doğurduğu sorunlar, iki ülke arasında son olarak 1996'da patlak veren Kardak Krizi ile zirveye ulaşmış ve bu son ihtilaf, siyasî sınırları belirlenmemiş Ege gibi dar ve sıkışık bir denizdeki temel sorunun "egemenlik" ve "paylaşım" sorunu olduğunu açıkça ortaya koymuştur.

Sınırlar ulus-devletlerin savaşlar veya anlaşmalarla siyasî, iktisadî, sosyal, kültürel ve hukukî olarak egemenlik alanlarını belirleme iddiasında olan çizgilerdir. Sınırlar, nüfus gruplarını milliyet ve toprak temelinde bölerek, devletin egemenlik alanına işaret etmenin ötesinde, bu nüfus coğrafyalarını birbiriyle ilişkiye

[1] 1 Deniz Mili: 1852 Metre'dir

geçiren, sınırın iki tarafındaki devletlerin vatan olarak kurulmasını sağlayan simge ve anlamlar havuzunu da barındırmaktadır. Bu anlamda, sınırlara değinildiğinde, devletler, iktidarlar, egemenlik ve aidiyet biçimleri gibi kavramlar üzerine de değinmek gerekir.

Genel bir algı olarak devletler-arası sınırlar, esasta coğrafî olmakla beraber, ilk akla geldiği gibi genelde karasal (teritoryal) anlam taşıyan olgulardır. Buna karşın, günümüzde dünyanın varlıklı ve yoksul coğrafyaları arasındaki ilişki ve işleyişin daha da acımasız hale gelmesi nedeniyle, kaçak mülteciler tarafından "kara sınırlarının ihlal edilmesi" şeklindeki popülariteye, artık deniz sınırlarının da ihlali gibi güncel, ancak daha da önemlisi insani boyutu her geçen gün artan koyu renkli bir konu katılmıştır.

Aslında Ege'de yaşanan bu iç acıtıcı kaçak göçmen dramları, gerek yaşandığı deniz bölgelerinde hüküm süren, gerekse Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunları temelden etkileyen Türk-Yunan deniz sınırı konusunun doğrudan muhatabıdır. Ancak deniz sınırları, devletlerin kara sınırları gibi somut ve görülebilir hatlar olmadığı için, genelde hayal edilebilirlikleri güçtür. Somut olmamalarının yanında, haritalar dışında deniz sathında bir hat olarak da gösterilememeleri, deniz sınırlarının genelde devletlerarası karasuları sınırlandırılmalarıyla paralel gitmesini dikte etmiştir.

Bu çalışmanın ana amacı da, doğu Ege'deki Yunan adaları ile Anadolu yarımadası arasında kalan deniz yetki alanlarında Yunanistan'a egemenlik hakkı verecek, üzerinde anlaşma sağlanarak belirlenmiş herhangi bir siyasal sınır çizgisinin bulunmadığı hususunu, Ege'de geçmiş dönemlerde uluslararası antlaşmalarla belirlenmiş karasuları (deniz) sınırları ile bu meyanda gelişen durumlar çerçevesinde analiz etmek olarak gelişince, bu konu, çalışmanın başlığını da "Ege'deki Hayalet: Türk-Yunan Deniz Sınırı" olarak şekillendirmiştir.

Ege'nin Isporadları, Coğrafî Gruplandırılma ve Egemenlik Devirleri Tarihçesi

Adalar Denizi'nden Ege Denizi'ne Isporadlar[2]

Ege Denizi'ndeki adalar ve bu denizin kıyıları "Ege Bölgesi" olarak adlandırılır.[3] Bölgeye adını veren ve fiziksel özelliklerini ruhuna da yansıtan Ege Deni-

[2] Isporad tabiri, *"Yunanca olup dağınık manasına"* gelmektedir. Bkz. Habibzade Rodoslu Ahmet Kemal, *Isporad Adaları ve Tarihçesi (Oniki Ada)*, Çev. Cemalettin Taşkıran, Genelkurmay Basım Evi, Ankara, 1996, s. 1.

[3] Arif Müfit Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, TTK Yayınları, Ankara, 1988, s. 3.

zi,[4] her zaman kıyıdaş devletlerin çıkar çatışmaları ile karşı karşıya kalmıştır.[5] Ege Denizi, neredeyse iki yüzyıldır, Türk-Yunan ilişkilerinin çiçek açmasını engelleyen bir sorunlar coğrafyası olagelmiştir. Bunda birçok siyasî etkenin başrol oynadığı söylenebilir. Bunların en başta geleni, Ege Denizi'nin, 1830'dan günümüze Yunanistan'ın "Megali İdea" (Büyük Ülkü)[6] davasının merkezini oluşturmasıdır. Böylece, Megali İdea temelli irredentist (yayılmacı) Yunan siyasasının Helen emperyalizmiyle birleşmesi, normalde bir "barış denizi" olması gereken bu kadim denizin, çeşitli politik ve askeri sorunlar doğuran bir coğrafyaya dönüşmesine neden olmuştur.

Bununla birlikte Ege bölgesi, tarihin her döneminde çevresindeki söz konusu coğrafî alanların türlü etkileşimlerinde de büyük rol oynamıştır. Bu havzanın merkezinde yer alan Ege Denizi'nin verimli coğrafyası, iç kesimlerde oturan kavimlerin daima ilgisini çekmiş, bu havzanın ve bünyesindeki denizin tarih içinde bitmeyen güç ve egemenlik mücadelelerine sahne olmasına neden olmuştur.[7]

Ege Denizi'ni, coğrafî olduğu kadar, siyasî olarak da çekici kılan özelliklerin başında, deniz sathına serpilmiş gibi duran binlerce ada, adacık ve kayalığın, diğer deyişle coğrafî formasyonun oluşturduğu dağınık (sporadik)[8] görüntüdür. Balkan ve Anadolu yarımadaları arasında, yaklaşık 214.000 km2.lik bir alana sahip olan Ege Denizi'nde, bir kısmı haritalara konu olmayacak denli küçük kayalıklardan ibaret, bir kısmı ise oldukça büyük yüzölçümlerine sahip 10.000'e yakın ada, adacık ve kayalığın oluşturduğu ilgi çekici coğrafî formasyon kütlesi, yaklaşık 24.000 km2.lik bir alana karşılık gelmekte olup, bunların üzerinde günümüzde iskâna açık olanlarında, toplamda yaklaşık bir milyon insan yaşamak-

[4] Ege Denizi, yerkabuğunun alçalması neticesinde Akdeniz'in sularının bu alana dolmasıyla oluşmuştur. Ege, Doğu Akdeniz'in kuzeyinde, Anadolu ile Balkan yarımadaları arasında kuzey-güney istikametinde uzanan ve kendine has özelliklere sahip yarı kapalı bir denizdir. Bkz. Fuat İnce, "Lozan Barış Antlaşması ve Ege Adaları", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi (Lozan Antlaşması Özel Sayısı),* Yıl 26, Sayı 53, 2013, s. 103.

[5] Ülkü Halatçı Ulusoy, "Uluslararası Hukuk Açısından Ege Hava Sahasında Türkiye ve Yunanistan Arasındaki Sorunlar", *TBB Dergisi*, Sayı 109, Kasım-Aralık 2013, s. 304.

[6] "Megali İdea" ve "Helen Emperyalizmi" konularında ayrıntı için bkz. Bilâl N. Şimşir (Haz.), *Ege Sorunu: Belgeler Cilt-I (1912-1913*), TTK Yayınları, Ankara, 1989, 2. bs. , s. xxvıı-xxxvıı; Gökhan Ak, "Megali İdea, Hissiyat, Önyargı ve Güvensizlik Fenomenleri Bağlamında Türk-Yunan İlişkileri'ne Bir Bakış", *Mare Nostrum Adalar Denizi'nden Kıbrıs'a: Akdeniz ve Sorunlar*, Ed. Ulvi Keser, AKAUM Yayını, Ankara, 2012, s. 314-322.

[7] Cevdet Küçük (Ed.), *Türk Hakimiyetinde Ege Adaları'nın Yönetimi*, SAEMK Yayınları, Ankara, 2002, s. 1.

[8] Bu Yunanca tabirden hareketle, Yunanistan ve dünya coğrafya literatüründe bazı Ege adalarının, "Kuzey Sporatlar", "Güney Sporatlar" veya "Doğu Sporatlar" isimleri altında gruplandırıldığı ve coğrafi tanımlamalarda da genelde Yunan kaynaklı bu tabirlerin kullanıldığı görülmektedir.

tadır. Ege adalarından yaklaşık 800 ile 1000 kadarının ismi bellidir;[9] ancak, küçük adacık ve kayalıkların büyük bir çoğunluğu kıyı devletlerince, doğal olarak isimlendirilmemiştir.

Bu yüzden de, tarihte Adalar Denizi[10] olarak da adlandırılmış olan Ege Denizi'nin, Karadeniz'den gelen ve Boğazlar'dan geçerek Batı Akdeniz'e ulaşan ticaret yollarının düğüm noktalarını barındırması ve özellikle de ulusal güvenlik açısından taşıdığı önem, geçmişte ve günümüzde Ege'de söz sahibi olmak isteyen kıyıdaş veya üçüncü taraf devletlerin egemenlik çatışmalarına girmesine yol açmıştır.

Ege'de Ada Grupları ve "Ters Taraftaki Adalar" Olgusu

Ege adaları üzerindeki ülkesel egemenlik devirlerinin tarihsel sürecini ortaya koymada, belli bir coğrafik yayılışa ve düzene sahip oldukları[11] ve hemen hemen hepsinin Türk ve Yunan anakaralarının önünde bulunan deniz bölgelerinde toplanmış "ada grupları" şeklinde konuşlandıkları dikkat çekmektedir.[12] Bu meyanda Ege Adaları'nı, gerek jeopolitik mülahazalar, gerekse tarihî-siyasî gelişmelerden kaynaklı gerekçelerle 5 ana gruba ayırmak mümkündür.[13] Buna göre;

1. Kuzey Sporat Adaları (Kuzey Sporatlar): Ege'nin batısında, Orta Yunanistan kıyıları önlerinde bulunan adalara verilen addır.

2. Kiklat/Kiklad Adaları: Ege'nin batısında, Mora yarımadasının doğusundaki ada grubuna verilen tanımlamadır.

---

[9] Ege adalarının Osmanlıca-Türkçe ve Rumca-Yunanca isimlerini içeren ayrıntılı bir indeks için bkz. Sertaç Hami Başeren ve Ali Kurumahmut, *Ege'de Egemenliği Devredilmemiş Adalar*, SAEMK Yayınları, Ankara, 2003, s. 133-137.

[10] Osmanlı döneminde Ege Denizi için "Adalar Denizi" ifadesi kullanılmıştır; *"…daha çok jeolojik yapıyı aksettiren ve bu havza için vaktiyle kullanılmış olan "Cezâyir-i Bahr-i Sefîd" lafzından yola çıkılarak, bu alana "Adalar Denizi" ismi verilmektedir. Nitekim Osmanlı literatüründe bu deniz için yaygın olarak "Bahr-i Sefîd" yani Akdeniz tabiri kullanılmaktadır."* Bkz. Küçük, *age*., s. 2. Yine, örneğin Mahir Mehdi tarafından yazılan 1898 (1314) tarihli "Bedreka-i Zafer Yahud Teselya ve Yenişehir" adlı eserde, Kiklat ada grubu tanıtılırken, *"Kiklad Dairesi: 1-Kiklad: Adalar denizinde ve Mora yarımadasının doğu kıyıları karşısında bulunan birçok büyük, küçük adalardır."* ifadesine yer verilmektedir. Bkz. Bayram Kodaman (Yay.Haz.), *1897 Türk-Yunan Savaşı (Teselya Tarihi),* TTK Yayınları, Ankara, 1993, s. 85.

[11] Küçük, *age.,* s. 2; Ali Fuat Örenç, "Türk Hâkimiyetinde Ege Adaları Tarihi", *Yeni Türkiye Dergisi,* (Dosya: 701 Osmanlı Özel Sayısı), Cilt 31, Sayı 1, Ankara 2000, s. 327-328.

[12] Cemalettin Taşkıran, *Oniki Ada'nın Dünü ve Bu Günü,* Genelkurmay Basım Evi, Ankara, 1996, s. 1.

[13] Ayrıntı için bkz. Cevdet Küçük (Ed.), *Ege Adalarının Egemenlik Devri Tarihçesi,* SAEMK Yayınları, Ankara, 2001, s. 2; Taşkıran, *age*., s. 3-4; Şahin Kargın, *Ege Adaları'nın Hukuksal Statüsü (Ege Sorunları)*, Yayınlanmış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010, s. 5-8.

3. Boğazönü Adaları ve Trakya Adası: Ege'nin kuzey-doğusunda, Çanakkale Boğazı önlerinde ve Trakya açıklarında yer alan; Semadirek (Samotraki), Gökçeada (Imbros), Bozcaada (Tenedos), Limni (Limnos), Bozbaba (Agia Evstratios) ve Taşoz (Thasos) adalarına verilen toplu adlandırmadır.

4. Saruhan Adaları (Doğu Sporatlar): Ege'nin doğusunda, Batı Anadolu sahilleri önlerinde dizili; Midilli (Lesvos), Sakız (Khios), İpsara (Psara), Sisam (Samos), Ahikerya (İkaria) ve Hurşit (Fournoi) gibi adalar etrafında kümelenmiş ada grubudur.

5. Menteşe Adaları (Güney Sporatlar veya Oniki Ada): Ege'nin güney-doğusunda, Batı Anadolu sahillerinin önlerinde, kuzeyden güneye Anadolu kıyılarını adeta yalayarak dizilmiş; öncelikle Batnoz (Patmos), Lipso (Lipsi), İleryoz (Leros), Kelemez (Kalimnos), İstanköy (Kos), İncirli (Nisiros), Sömbeki (Syme), İlyaki (Telos), Herke (Chalki), Rodos (Rhodes), Kaşot (Kasos), Kerpe (Karpathos), İstanbulya (Astipalaia) ve Meis (Megisti)[14] adalardan müteşekkil ada grubudur.[15]

Bu gruplandırma çerçevesinde, Türk anakarası önündeki Boğazönü, Saruhan ve Menteşe ada grupları, diğer bütün Ege adaları gibi jeolojinin IV. zamanının başlarında bu havzada meydana gelen çökmeler neticesinde oluşmuştur. Batı Anadolu yarımadasının, eski çağlarda deprem ve tektonik hareketler gibi jeolojik hareketlerin neden olduğu şiddetli çökmelerle sular altında kalarak, Anadolu anakarasının uzantısının yüksek bölümlerinin bugünkü adaları meydana getirdiği

[14] 1500'lü yılların başlarında Osmanlı egemenliğine girerek, yaklaşık 400 yıl Türk kimliği taşıyan ve Türkiye'nin Kaş/Antalya bölgesinde Türk kıyılarının hemen yanı başında, hatta hâlihazırdaki 6 deniz millik Türk karasularının içerisinde yer alan Meis adası, bilinenin aksine, Ege Denizi değil, bir Doğu Akdeniz adasıdır. Bkz. Sabahattin Özel, "Meis Adası ve Başlangıcından Günümüze Meis Sorunu", Silahlı Kuvvetler Dergisi, Cilt 114, Sayı 345, Ankara 1995, s. 3. Bu konuda ayrıntılı bir değerlendirme için bkz. Şerafettin Turan, "Rodos ve 12 Ada'nın Türk Hâkimiyetinden Çıkışı", Belleten, Cilt 29, Sayı 113, 1965, s. 77-119; Ulvi Keser ve Gökhan Ak, "Ege'de Yunanistan'ın Türk Adaları: Unutulmayanlar", Motif Akademi, Kıbrıs Özel Sayısı-II, 2013/2, s. 146-166; Gökhan Ak, "Meis (Megisti), Karaada (Rho) ve Fener Adası (Hypsili)'nın Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sorununa Muhtemel Etkileri" Başlıklı Tebliğ, 9. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi (24-25 Nisan 2014), Doğu Akdeniz Üniversitesi, Gazi Mağusa, KKTC, 25 Nisan 2014.

[15] Ege Denizi'nin güney batısında denizde dağınık bir şekilde toplanmış olan geniş ada grubu kesimine; *"XIX. yüzyıl coğrafyacılarının kıyı bölgelere kinâye olarak Kayra Adaları dedikleri de bilinmektedir. Daha sonra bu addan yola çıkılarak Menteşe Adaları terimi ortaya atılmıştır… [Ege havzasında] XI. asın sonlarında Türklerin devreye girişi mevcut siyasî çekişmeye, tesirleri çok uzun sürecek, farklı bir boyut kazandırmakta gecikmemiştir… Batı Anadolu sahillerine uzanan Türk boylarının bu kesimlerde kurdukları siyasi teşekküller, az sonra yönlerini önlerindeki denizlere çevirdiler. Filolar oluşturarak adalar geçtiler, denizde faaliyette bulundular. Menteşeoğulları, Aydınoğulları, Sarıhanoğulları ve Karesioğulları aynı zamanda birer deniz gücü oluşturan, yönleri esas itibariyle adalar denizine açılan beyliklerdi."* Bkz. Küçük, *age*., s. 2. Görüldüğü gibi, Osmanlı döneminde de, Anadolu kıyıları önlerindeki ada gruplarının isimlendirilmelerinde, daha önce Batı Anadolu'da hâkimiyet kurmuş Türk beyliklerinin ve bunların yerleştikleri bölgelerden kaynaklı coğrafi isimlerin dikkate alındığı görülmektedir.

görülmektedir.[16] Bu yüzden, Ege bölgesi önlerindeki kuzeyden güneye dizili/serpili ada grupları, jeolojik bakımdan Anadolu yarımadasının doğal birer uzantısı ve su üstündeki devamlarıdır.[17] Dolayısıyla, bu adaların, Anadolu'nun Ege Denizi'nin altında devam eden deniz dibi, diğer deyişle kıta sahanlığı (plateau continental) üzerinde yer aldıklarını söylemek mümkündür.[18]

Ege Denizi'nde Türkiye ile Yunanistan arasında mevcut sorunların çoğu, Ege'nin deniz ve hava sahalarının nasıl kullanılacağı konusundadır. Zira Ege'de, dünyada çok az coğrafyada görülebilecek iki özel nitelikli siyasî gerçeklik mevcuttur. Bunlardan ilki, Ege Denizi'ni çevreleyen Türk ve Yunan anakara kıyı uzunluklarının aşağı yukarı birbirine eşit olmasına karşın, Ege'de adaların büyük bir çoğunluğunun egemenliği Yunanistan'a aittir. İkincisi, Ege'de Yunanistan'ın egemenliğindeki adaların çoğunluğu "ters tarafta", diğer deyişle Ege'nin doğusunda yer almakta, Anadolu'yu ve Türk anakarasını kuzeyden güneye bir duvar gibi kapatacak şekilde sıralanmıştır.[19] Bundan dolayı, Ege'nin doğusundaki Boğazönü, Saruhan ve Menteşe ada gruplarının egemenlik devirlerinde temel sorunun, coğrafî ve jeolojik olarak doğru yerde bulunan adaların, egemenliğinin ters tarafta bulunan bir ülkeye devredilmesinden doğduğunu söylemek mümkündür. Diğer deyişle, Ege Denizi, coğrafyanın doğru, aidiyetin ise ters şekillendiği bir deniz alanıdır.

Türk anakarası yakınındaki adaların egemenliğinin ters tarafta olması, önemli siyasî, ekonomik ve askeri sorunlara yol açarak, Türkiye için Ege'de kıyılarından açık denizlere[20] kısıntısız çıkabilmenin, kısaca Ege'de serbest deniz ve hava trafiğinin ne kadar önem arz ettiğini ortaya koymaktadır. Ancak, Ege Denizi'nde 1830'dan sonra gerçekleşen egemenlik devirleri, daima Türkiye'nin aleyhine gelişmiştir.

Ege Adaları'nın Egemenlik Devri Tarihçesi

Daha antik Yunan kültürü Ege havzasında etkin olmadan önce, Anadolu kavimlerinin yerleşim yeri olan Ege Adaları, antik Yunan medeniyetinin gelişimi ile birlikte, diğer adalar gibi bu medeniyete mensup kavimlerin egemenliğine girmiştir. Adaların, M.S. 50'li yılları takiben Roma'nın egemenliğine girdiği, M.S.

---

[16] M. Tevfik Tarkan, "Ege Denizi Kıyıları ve Kıta Sahanlığı Sorunları", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, Sayı 7, 1976, s. 222-223.

[17] Mehmet Saka, *Ege Denizinde Türk Hakları*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1974, 3. bs. , s. 11.

[18] Tarkan, *age.,* s. 220, 228-229.

[19] Ege'nin doğusundaki birçok Yunan adası, Yunan anakarasından onlarca deniz mili uzakta, Türk anakarasının ise 5-10 deniz mili içinde yer almaktadır.

[20] "Açık Denizler"in, literatürde "Open Seas" olarak bilinmesinin yanı sıra, bu deniz alanları aynı zamanda "Uluslararası Sular" (International Waters) olarak da tanımlanmaktadır.

645'te Araplar'ın, sonrasında ise 700 yılında Bizans'ın egemenliğine geçtiği görülmektedir.[21]

Tarihte, Atina, Roma, Bizans, Venedik, Ceneviz ve Saint Jean Şövalyeleri'nin transit ticaretlerine de üs görevi ifa eden[22] Ege Adaları egemenlik tarihinde, İstanbul'un 1453'te Osmanlılar tarafından fethi bir dönüm noktası olmuştur. Keza, İstanbul'un savunmasının Çanakkale Boğazı'ndan başladığı gerçeği, İstanbul'un alınışının hemen ardından görülmüş ve pay-i tahtın emniyetini sağlamak maksadıyla Ege Adaları, olabilecek saldırılara karşı 1456'dan itibaren fethedilmeye başlanmıştır.

1456'da başlayan Ege Denizi'ne hâkim olma mücadelesi, Ege'nin en güneyindeki Girit adasının 1669 yılında Osmanlı ülkesine dâhil edilmesiyle 210 yılda sona erdirilmiştir. Bu tarihten sonra Ege Denizi tam anlamıyla bir Osmanlı İç Denizi haline getirilerek, daha önce Cenevizliler, Venedikliler ve şövalyelerin elinde bulunan Ege adalarının tamamı, Osmanlı egemenliği altına sokulmuştur.[23]

Ege'nin batısında, Yunan anakarası önlerinde yer alan Kuzey Sporat ve Kiklat adaları üzerindeki Yunan egemenliği, İngiltere, Rusya ve Fransa gibi dönemin büyük devletlerinin Yunanistan lehindeki yoğun çabaları neticesinde, Osmanlılar tarafından 24 Nisan 1830'da tanınmak zorunda kalmıştır. Buna karşılık, Ege Denizi'nin doğusunda Anadolu yarımadası önünde kuzeyden güneye dizili Boğazönü, Saruhan ve Menteşe ada grupları[24] Osmanlı egemenliğinde bırakılmıştır.[25]

Ege Denizi'nde, tarihin her döneminde var olan jeopolitik bir denge doğrultusunda, Anadolu kıyısının önündeki adalar Anadolu'ya, Balkan Yarımadası'na yakın adalar ise Balkan'lara bağlı olmuştur. Bu durumun, coğrafyanın dikte et-

---

[21] Celalettin Yavuz, *Menteşe Adaları (Oniki Ada)'nın Tarihi*, Deniz Harp Okulu Basım Evi, İstanbul, 2003, s. 11-12.

[22] İdris Bostan (Ed.), *Ege Adaları'nın İdarî, Malî ve Sosyal Yapısı,* SAEMK Yayınları, Ankara, 2003, s. iii.

[23] Bkz. Küçük, *age.,* s. 4-6.

[24] Anadolu topraklarının burnunun dibindeki ve İtalyanlarca işgal edildiği 1912'ye değin Osmanlı Devleti'nin başını bir hayli ağrıtacak olan "ayrılıkçı" Sisam adası hariç; "*Yunanistan'ın bağımsızlığı ile sonuçlanan Mora isyanı (1821) kısa zamanda adalara da sıçradı… Fakat, Osmanlı Donanması'nın Mora İsyanı'nı destekleyen devletler tarafından Navarin Limanı'nda yakılması (1827), arkasından patlak veren Osmanlı-Rus harbi yüzünden başta Sisam olmak üzere, adalardaki isyan bastırılamadı… [Sisam adasındaki İngiltere, Rusya ve Fransa'nın konsolosları] el altından halkı kışkırtıyorlardı (Bkz. BOA, HH., nr. 38053). Osmanlı Devleti, konunun ancak üç büyüklerle halledilebileceğini anladı. Üç devlete resmen başvurarak, Sisam'ın durumunun da bir sonuca bağlanmasını istedi (Bkz. BOA, HH., nr. 38053, 40556, 4824-1, 48162-2). Uzun müzakerelerden sonra, Sisam'a Osmanlı egemenliğinde kalmak şartıyla "muhtariyet" verilmesi kararlaştırıldı (Bkz. BOA, HH., nr. 39989-A, 40144, 48162). Osmanlı Hükûmeti de 10 Aralık 1832 tarihli bir nota ile, Sisam'ın muhtar olmasını kabul ettiğini üç büyük devletin elçilerine bildirdi (Bkz. BOA, BEO, GGD. nr. 1004-64/1, 53-4I; BOA, A. MTZ, SM., nr. 1/64).*" Bkz. Küçük, *age.*, s. 6-7.

[25] Bkz. Küçük, *age.*, s. 6.

mesi yanında, askeri, güvenlik, iktisadî, siyasî, yönetsel, sosyal ve kültürel mülâhazaların bir zorunluluğu olduğunu da söylemek mümkündür. Ege Denizi'nin tarihten gelen siyasî ve coğrafî somutluklara dayanan jeopolitik dengesi, 1830 sonrasında Anadolu aleyhine fiilen ilk olarak 1912-1914 yılları arasında bozulmuştur. Nitekim 20. yüzyılın başlarında Avrupa emperyalizmine ayak uydurma peşinde olan İtalya, ekonomik yayılma sahası olarak Osmanlı Afrika'sını hedef aldığından, Trablusgarp-Bingazi'deki ekonomik çıkarlarını korumak bahanesiyle 29 Eylül 1911'de Osmanlı Devleti'ne harp ilan etmiştir. Burada ummadığı bir direnişle karşılaşınca, Osmanlı Devleti'ni barışa zorlamak maksadıyla, savaşı Ege Denizi'ne taşımış; Menteşe Adaları bölgesindeki on altı büyük ada[26] ile bölgedeki diğer küçük ada ve adacıkları, güçlü donanmasından da faydalanarak 28 Nisan-20 Mayıs 1912 tarihleri arasında işgal etmiştir.[27]

Savaş sonrasında İtalya, Trablusgarp ve Bingazi'nin kendisine verilmesi karşılığında, işgal ettiği tüm Menteşe Adaları'nı 18 Ekim 1912'de imzalanan Uşi Barış Antlaşması[28] 2. maddesi hükmünce terk etmeyi kabul etmiştir.[29] Buna rağmen İtalya, antlaşmanın imzasından az önce 8 Ekim 1912'de patlak veren I. Balkan Harbi'nden ve antlaşmanın yürürlüğe konulamamasından da yararlanarak, bahse konu adaları Balkan Harbi süresince elinde tutmayı sürdürmüştür.[30] Osmanlı Devleti de, İtalyan işgali altındaki Menteşe Adaları'nın I. Balkan Harbi'nden istifadeyle Yunanistan tarafından işgal edileceği kaygısıyla, bu duruma göz yummuştur.

Yunanistan da, I. Balkan Harbi kargaşasından ve o dönemki güçlü donanmasından faydalanarak, 20 Ekim-20 Aralık 1912 tarihleri arasında Ege'de Bozcaada, Limni, Taşoz, Gökçeada, Bozbaba, Semadirek, İpsara, Ahikerya, Sakız ve Midilli adalarını işgal etmiştir.[31] Böylece, 1913 yılına gelindiğinde, Osmanlı egemenliğinde bulunan doğu Ege adalarından bir kısmının İtalya, bir kısmının da Yunanistan'ın işgaline uğradığı görülmektedir.

Adaların İtalya ve Yunanistan tarafından işgali sonrasındaki siyasî meseleler, I. Dünya Savaşı ertesinde imzalanan Lozan Barış Antlaşması'na kadar, hayli yoğun bir diplomasi gündeminin konusu olmuşlardır. Zira dönemin gerek kıyı-

---

[26] Bunlar arasında, İstambulya, Rodos, Herke, Kerpe, İleki, İleryoz, Batnoz, Kelemez, Lipso, Sömbeki, İstanköy sayılabilir. Ayrıntı için bkz. (BOA, DH-SYS. , nr. 75-12/1-17, lef 2, 10, 12, 13, 17, 21, 24, 27/1; BEO, nr. 302975 akt. Küçük, *age*., s. 9)

[27] Bkz. Küçük, *age*., s. 8-9.

[28] Ayrıntı için bkz. (BOA, *Muahedenâme,* nr. 372/9 ve 12 *akt*. Küçük, *age*., s. 9)

[29] Nihat Erim, *Devletlararası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri (Cilt-I: Osmanlı İmparatorluğu Antlaşmaları),* Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1953, s. 451-452.

[30] Hüseyin Pazarcı, *Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü,* Turhan Kitabevi, Ankara, 1992, Göz. Geç. 2. bs. , s. 2.

[31] Şimşir, *age.,* s. lıv. Bu konuda ayrıca bkz. (BOA, HR. SYS. , nr. 1959/4; BOA, DH-SYS. , nr. 112-10/10-1, lef 7, 13/1, 14, 19/1, 26, 28, 35, 37, 112-10/10-5; BOA, BEO., nr. 267606, lef 1; BOA, A. MTZ. SM., nr. 7/252, lef 59 akt. Küçük, 2001: 9)

daş, gerekse üçüncü taraf devletleri, kendi ulusal çıkarları yönünde çok farklı siyasalar uygulayarak, bu adalara sahip olmak veya adalar üzerinde kontrol sağlamak istemişlerdir. Bu çerçevede, I. Balkan Harbi'ni takiben toplanan I. ve II. Londra Konferansları sonucunda, 30 Mayıs 1913'de Osmanlı Devleti ile Balkan devletleri arasında Londra Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmanın 5. maddesi hükmünce, Ege adaları hakkında karar verme yetkisi, zamanın altı büyük devleti olan İngiltere, Rusya, Fransa, Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya'nın ortaklaşa kararına bırakılmıştır.

Yine aynı paralelde, Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında da 14 Kasım 1913'te imzalanan Atina Antlaşması da, tarafların Ege adalarına ilişkin hükmü de dâhil, 30 Mayıs 1913 tarihli Londra Antlaşması hükümlerini kabul ettiğini bildirmiştir.[32] Nihayet 13-14 Şubat 1914 tarihlerinde dönemin bahse konu Altı Büyük Devlet'i, Ege adaları hakkında aldıkları ve "Altı Büyük Devlet Kararı" olarak bilinen belgeyi ortak bir nota ile, önce Yunanistan'a, sonra Osmanlı Devleti'ne bildirmişlerdir. Yunanistan'ın hemen olumlu cevap verdiği bu notada, Gökçeada, Bozcaada ve Meis Osmanlı Devleti'ne; o dönem Yunan işgalindeki diğer Ege adaları ise, silahlandırılmamak (demilitarized) ve askeri amaçlarla kullanılmamak şartıyla Yunanistan'a bırakılmıştır.[33] Osmanlı Devleti, hayati önemde saydığı Ege Adaları'na ilişkin bu notayı, Yunan işgalindeki adaların Anadolu'nun bir parçası sayıldığı ve bunların aidiyetinin kendi ülkesel güvenliğini yakından ilgilendirdiği gerekçesiyle hemen reddetmiştir. Ancak bu pek bir işe yaramayacaktır, zira Balkan Harpleri sonrası Osmanlı Devleti hızla Almanya saflarına doğru kaymakta ve her an patlayabilecek bir cihan harbinin adaların kurtuluşunu sağlayabileceğini düşünmektedir.

Ancak I. Dünya Savaşı'nın başlaması sırasında, henüz kesin olarak hukuksal bir sonuca bağlanamamış durumdaki doğu Ege adalarına ilişkin Altı Büyük Devlet Kararı düzenlemesi, daha sonra 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ile genel bir biçimde ve hukuksal etki doğurmak üzere tekrarlanmıştır. Aynı tarihli Lozan Boğazlar Sözleşmesi de, Boğazönü Adaları için bu durumu ayrıca özel olarak teyit etmiştir.[34]

Buna göre, Lozan Barış Antlaşması'nın 12. maddesi ile bir taraftan Türkiye'nin egemenliğini Yunanistan'a devrettiği adalar ismen sayılarak belirlenirken,[35] diğer taraftan da egemenliğinde kalan adalar üzerindeki hakları da teyit

[32] Bkz. Pazarcı, *age*., s. 2.

[33] Ayrıntı için bkz. (BOA, HR. SYS. , nr. 1987/5, lef 6 akt. Küçük, 2001: 11)

[34] Bkz. Pazarcı, *age*., s. 3.

[35] Lozan Barış Antlaşması - Madde 12: "*İmroz ve Bozcaadalariyle Tavşan adalarından gayri Şarki Bahrisefit adaları ve bilhassa Limni, Semondirek, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya adaları üzerinde Yunan hâkimiyetine dair 17-30 mayıs 1913 tarihli Londra muahedesinin beşinci ve 1-4 kasım 1913 tarihli Atina muahedesinin 15 nci maddeleri ahkâmına tabaan 13 Şubat 1914 tarihinde Yunan Hükümetine tebliğ edilen karar, iş bu muahedenin İtalyanın hakimiyeti altına vazedilen ve 15 nci maddede mezkûr olan adalara müteallik*

edilmiştir.[36] Ayrıca, Lozan Barış Antlaşması'nın 15. maddesi ile ismen sayılan Menteşe Adaları ve bunlara "bağlı" adacıklar ile Meis Adası İtalya'ya devredilmiştir.[37] Böylece, 1912'den beri İtalya ve Yunanistan'ın işgali altında bulunan ve antlaşmada isimleri açıkça zikredilen Ege Adaları üzerindeki Osmanlı egemenliği, 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Barış Antlaşması ile son bulmuştur.[38]

Böylece, Anadolu kıyıları önlerindeki adaların egemenlikleri, Lozan Antlaşması ile Yunanistan ve İtalya arasında paylaştırılmış; genç Türkiye Cumhuriyeti, egemenliğinden çıkmış bu doğu Ege adaları ile Anadolu yarımadası arasındaki dar deniz alanına mahkûm edilmiştir. Bu durum, Ege adaları üzerindeki tarihsel jeopolitik dengenin, 1830 sonrasında Anadolu aleyhine fiilen bozuluşunun ikinci tezahürüdür. Bu olumsuz ve haksız tezahür, doğu Ege adalarının egemenlik devirlerinde ciddi bir değişim olmaksızın II. Dünya Savaşı'na kadar devam etmiştir. II. Dünya Savaşı sonrası yaşanan gelişmeler ise, Ege'de jeopolitik dengenin Anadolu aleyhine fiilen bozuluşunun üçüncü tezahürüdür.

Nitekim II. Dünya Savaşı'nda yenilen İtalya'nın topraklarının ne şekilde ele alınacağına ilişkin savaş sonrası toplanan Paris İtalyan Barış Konferansı'nda, Ege'nin güney-doğusundaki Menteşe Adaları'nın İtalya tarafından Yunanistan'a devrinin düzenlenmesini "İtalya Siyasî ve Bölgesel Komisyonu" (Commission Politique et Territoriale Pour L'Italie) yapmıştır. Gerek bu komisyonda, gerekse 11 Eylül 1945'te başlayıp 12 Temmuz 1946'da sona eren Londra ve Paris toplantıları sırasında, yalnızca Oniki Ada konusunda değil, hemen hemen bütün toprak taleplerinde Yunanistan'ı desteklemiş olan İngiltere'nin ve hatta bu yolda

---

ahkâm mahfuz kalmak şartiyle, teyit etmiştir. Asya sahilinden üç milden dûn mesafede kaim adalar, iş bu muahedede hilâfına sarahat bulunmadıkça, Türkiye hâkimiyetinin altında kalacaklardır." Bkz. Saka, *age*., s. 90. Lozan Barış Antlaşması'nın metni için bkz. *LNTS* (League of Nations Treaty Series), Cilt 28, Sayı 11; Düstur, T. III, C.V, 11 Ağustos 1339-19 Teşrinievvel 1340, İstanbul Nemci İstiklal Matbaası Başvekalet Müdevvenat Müdiriyeti tarafından tab ettirilen 1931 yılı baskısı. Lozan Barış Antlaşması ile ilgili en detaylı kaynaklardan biri olarak ise bkz. Seha L. Meray (Çev.), *Lozan Barış Konferansı: Tutanaklar-Belgeler, [8 kitap],* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001, 3. bs.

[36] Buna göre, Lozan Barış Antlaşması'nın 12. maddesi gereğince egemenliği Yunanistan'a devredilen adaların dışında kalan örneğin, Zürafa Kayalıkları, Koyun Adaları, Hurşit Adası, Nergisçik, Keçi Adası, Bulamaç, Eşek Adası, Ardacık, Çerte, Herke ve daha yüzlerce ada, adacık ve kayalık ve hatta Girit civarında bulunan Bergitsi, Sıgri, Tokmakia, Kasonisi, Gavdos, Gavdopula gibi ada ve adacıklar üzerinde Türkiye'nin egemenliği, Osmanlı Devleti'nin halefi olması sebebiyle hukuken devam etmektedir.

[37] Lozan Barış Antlaşması - Madde 15: "*Türkiye zîrde tâdat olunan adalar üzerindeki bilcümle hukuk ve müstenidatından İtalya lehine feragat eder, elyevm, İtalyanın tahtı işgalinde bulunan Astamplya, Rodos, Kalki, Skrapanto, Kasos, Tilos, Nisiros, Kalimnos, Leros, Patmos, Lipsos, Sömbekine, İstanköy adalariyle bunların tevaiinden olan adacıklar ve Meis adası [2 sayılı Haritaya bakılması].*" Bkz. Saka, *age*., s. 91.

[38] Bkz. Küçük, *age.,* s. 16.

ondan aşağı kalmayan ABD'nin de[39] çabaları ile İtalya'nın elindeki Ege adalarının Yunanistan'a devri sağlanmıştır.

Buna göre İtalya, Menteşe Adaları bölgesinde daha önce Lozan'ın 15. maddesi ile kendisine devredilen adaların egemenliklerini, 10 Şubat 1947 tarihli Paris (İtalyan) Barış Antlaşması'nın 14. maddesi hükmünce,[40] bu kez Meis dâhil, 13 ada ve bunların tümünün bitişik adacıklarını, silahsızlandırılmış olmaları şartıyla Yunanistan'a devretmiştir.[41]

Ege'deki Deniz Sınırlarının Uluslararası Antlaşmalarla Tayin Edilen Hukukî Statüsü

Ege Denizi, sakin ve barışık göründüğü kadar, hiçbir tarafı rahat bırakmayacak ölçüde de hırçın ve çetrefilli bir denizdir. Buna yol açan nedenlerin başında, Ege adalarının buraya değin aktarılan uzun soluklu egemenlik devirleri tarihçesinin, bir yandan uluslararası hukuk açısından karmaşıklık ve muğlâklık yaratacak nitelikte yoruma açık hükümler barındırmasının, diğer yandan Ege'de Yunanistan'ın yayılmacı siyasası doğrultusunda giriştiği ve iyi komşuluk ile hakkaniyet ilkelerine sığmayan tek taraflı devlet uygulamalarının geldiğini söylemek mümkündür.

Bu temel nedenlere ilaveten, Türkiye'nin, Lozan Barış Antlaşması 15. madde çerçevesinde 1923 sonrası güney Ege'de Menteşe Adaları bölgesinde İtalya ile de denizden komşu olduğu göz ardı edilmemelidir. Türkiye ile İtalya arasında fiilen ve zaman zaman sıcak gelişmelerle 1947 yılına kadar sürecek bu komşuluk, Ege'de deniz sınırlarının belirlenmesi konusunda, gerek günümüze kadar etki edecek, gerekse Türkiye ile Yunanistan'ı yakından ilgilendirecek bir takım hukukî gelişmelerin de nedeni olmuştur.[42]

---

[39] Fahir Armaoğlu, "Belgelerin ışığında Oniki Ada meselesi-4 (Yunanistan savaş bitmeden "ganimet" istiyor)", *Tercüman*, 30 Kasım 1985, s. 2.

[40] Paris (İtalyan) Barış Antlaşması - Madde 14: "*İtalya işbu Antlaşma ile, aşağıda belirtilen Onikiada'yı tüm egemenliği ile Yunanistan'a devreder: Stampalia (Astropolia), Rhodes (Rhodos), Calki (Kharki), Scarpanto (Skarpanto), Cassos (Casso), Piscopis (Tilos), Misiros (Nisyros), Calimnos (Kalymnos), Leros, Patmos, Lipsos (Lipso), Simi (Symi), Cos (Kos) ve Castellorizo ve bitişik adacıklar. Bu adalar silahsızlandırılacak ve öyle kalacaklardır. Bu adaların Yunanistan'a devri ile ilgili usul ve şartlar, Birleşik Krallık Hükümeti ile Yunanistan arasında, anlaşma ile tespit edilecektir ve bu Antlaşmanın yürürlüğe girmesinden itibaren en geç 90 gün içinde yabancı birliklerin çekilmesi için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.*" 10 Şubat 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması'nın metni için bkz. UNTS (United Nations Treaty Series), Cilt 49, Sayı 3 ve Treaties and Other International Acts Series, No 1648.

[41] Ali Kurumahmut (Yay.Haz.), *Ege'de Temel Sorun: Egemenliği Tartışmalı Adalar,* TTK Yayınları, Ankara, 1998, s. 7-8.

[42] Yine de Menteşe Adaları bölgesinde ismen sayılan 13 ada ve bunlara tâbi adacıkların, 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi ile hiçbir zaman yürürlüğe girmemiş ve ölü doğmuş bir antlaşma olan 10 Ağustos 1920 tarihli Sevr Antlaşması'nın 122. maddeleri ve Lozan Barış Antlaşması 15. madde ile İtalya'ya devredilmesi neticesinde, yayılmacı Yunan emellerinin önüne bir set çekilebildiği söylenebilir. Keza Yunanistan'ın, 1950'lerin ilk yarısında alevlenen Kıbrıs

Lozan Antlaşması Sonrasında Ege'de Deniz Sınırına İlişkin İtalyan Girişimleri

Lozan Antlaşması'nda, Türk karasuları hakkında herhangi bir kapsamlı genel hüküm bulunmamaktadır. Yalnız bazı adaların kime ait olduğu tespit edilirken (Md. 6 ve 12),[43] Anadolu kıyılarına 3 deniz milinden az mesafede bulunan adaların Türkiye'ye ait olacağı belirtilmektedir.[44] Bu çerçevede, Anadolu kıyılarından itibaren 3 deniz mili içindeki adaların, Lozan antlaşması sonrası uzunca bir süre Yunanistan ile herhangi bir egemenlik ihtilafına konu olmadığı görülmektedir. Ancak, Türk anakarasını Ege'nin güney-batısından bir perde gibi kapatan Menteşe Adaları'ndaki 13 ada ve bunlara bağlı adacıklar ve haricen Meis adasının egemenliğinin Lozan Antlaşması md. 15 ile ismen sayılarak İtalya'ya devredilmesi, bu ülke ile söz konusu bölgedeki adalar üzerinden yeni gelişmelerin yaşanmasına sebep olmuştur.

Lozan Antlaşması ile Ege'nin güneyinde Türkiye ile denizden komşu haline gelen İtalya için, bu dönemde Doğu Akdeniz havzasında emperyalist siyasetini dayatmak ve burada serbestçe hareket etmesine mani olacak ciddi bir engel kalmamıştır. Bu dönemde, Yakın Doğu'da geniş bir yayılma gayesi güden emperyalist İtalyan siyasası, Orta Akdeniz'de kendini bu şekilde garantiye alırken, Doğu Akdeniz'de bir yandan kuvvetli bir Yunan devleti kurulmasını arzulamazken,[45] öte yandan işletilmemiş verimli kaynaklarıyla sömürülmeye müsait gördüğü Türkiye'yi de bu anlamda kontrol ve baskı altında tutmayı hedeflemiştir.

İtalya'nın, 1925 sonrası ülkesindeki faşist doktrini altında kuvvetlenen yayılmacı politikalar izlemesi nedeniyle, İtalya ile Türkiye arasında, Bodrum Körfe-

---

olayları vesilesiyle, egemenliklerini İtalya'dan devraldığı bu adalar üzerinden Türkiye'yi Ege'ye hapsetme çabalarının artacağı görülecektir.

[43] Lozan Antlaşması'nın 6. maddesinin son paragrafında, "*İş bu muahedede hilâfına bir hüküm olmadıkça, hududu bahriye, sahilden üç milden dûn mesafede ada ve adacıkları ihtiva eder.*" hükmü mevcuttur. Yine Lozan'ın 12. maddesin de aynı mealde bir hüküm bulunmaktadır; "*Asya sahilinden üç milden dûn mesafede kaim adalar, iş bu muahedede hilâfına sarahat bulunmadıkça, Türkiye hâkimiyetinin altında kalacaklardır.*" Bu iki hükümden, Ege'de Türkiye ile üçüncü taraflar arasındaki deniz sınırının, diğer deyişle Ege'de Türk karasuları hududunun Lozan akitlerine karşı zımnen 3 deniz mili olarak kabul edildiği intibaı edinilebilir. Ancak, gerçekte, Türkiye tarafından hiçbir yerde, Ege'de kendi karasularının 3 deniz milinden fazla kabul edilmesine engel ve bağlayıcı açık bir taahhütte bulunulmamıştır.

[44] Lozan Antlaşması md. 12 son bölümünde, "*Asya sahillerinden üç milden az mesafede bulunan adaların, antlaşmada aksine bir sarahat olmadığı takdirde, Türkiye hâkimiyetinde kalacakları*" öngörülmüştür. Antlaşmada başka bir devletin hâkimiyetinde olacakları belirtilen adalar ise, 13 Şubat 1914 tarihli Londra Konferansı kararına konu olan adalardan Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan Adaları dışında kalanlar, Menteşe Adaları ile bu adalara tabi olan adacıklar ve Meis adasından ibarettir.

[45] Bkz. Saka, *age.,* s. 60; Charles Douglas Booth ve Isabelle Bridge Booth, *Italy's Aegean Possessions,* Arrowsmith, London, 1928, s. 36.

zi'ndeki Kara Ada ve Meis Adası'yla Anadolu sahilleri arasındaki adacıklar üzerinde egemenlik haklarına ilişkin uyuşmazlıklar ortaya çıkmış; özellikle de Akdeniz'de Meis adasının civarındaki küçük coğrafî formasyonların aidiyeti konusu, iki ülke arasında 1927 yılında temel uyuşmazlık konusu olmuştur. Zira Meis adası, Lozan md. 15 ile İtalyan egemenliğine bırakılırken, Meis'e tabi adacıklar anılan madde hükmünün kapsamı dışında bırakılmıştır. Dolayısıyla, bunlardan Anadolu kıyısına 3 deniz milinden az mesafede olanların, antlaşmanın ilgili hükümlerine göre Türkiye'ye ait olması hukuken uygundur.

Bu meyanda, İtalyan hükümeti, 1927 yılında Lozan'ın 15. maddesinin hükmünü geniş bir şekilde yorumlayarak ve 12. maddedeki "hilâfına sarahat" ibaresine dayanarak, Meis'e ilaveten, Anadolu sahillerinden 3 deniz milinden az mesafede bulunan 22 adacığın da kendisine ait olduğunu iddia etmiştir. Türkiye hükümeti bu iddiayı kabul etmediğinden, Lozan'ın 12 ve 15. maddelerinin gözden geçirilmesi, Meis adası ile Türk sahilleri arasında yer alan adacıkların aidiyeti ve Türkiye sahilleri ile Meis adası arasındaki karasularının sınırı gibi konular, iki ülke arasında bir anlaşmazlık olarak ortaya çıkmıştır.

İki taraf, bu anlaşmazlığın Lahey Adalet Divanı'nın hakemliğine havale edilmesi konusunda mutabık kalarak, 30 Mayıs 1929 tarihinde bir tahkimname imzalamışlardır. Ancak, bu arada iki taraf hükümetlerinin sürdüğü görüşmeler sonuç vermiş ve Meis adası bölgesinde yer alan bazı adacıklar ile Bodrum körfezi karşısındaki Kara Ada'nın aidiyeti konusunda Türkiye ile İtalya arasında 4 Ocak 1932 Sözleşmesi[46] imzalanmıştır.[47] Böylece, Lahey Adalet Divanı'nın müdahalesine gerek kalmadan, Meis adası ile Anadolu kıyıları arasındaki karasuları sınırının nerelerden geçeceği bu Sözleşme ile tespit edilmiştir. TBMM, Sözleşme'yi, 2106 sayılı Kanun'la 14 Ocak 1933'de onaylamıştır. 25 Nisan 1933'de iki devlet arasında teati edilen onay belgeleri sonrası 10 Mayıs 1933'de yürürlüğe giren bu Sözleşme[48] ile Meis bölgesindeki bazı adacık ve kayalıklar Türkiye'ye bırakılmıştır. Buna karşılık, Meis kenti kilisesi kubbesi merkez alınarak çizilen ve

[46] 4 Ocak 1932 tarihli "Anadolu Sahilleri ile Meis Adası Arasındaki Ada ve Adacıkların ve Bodrum Körfezi Karşısındaki Ada'nın Cihedi Aidiyeti Hakkındaki Sözleşme" metni için bkz. *RG* (Resmi Gazete), 24 Ocak 1933, Sayı 2313.

[47] *"Hariciye vekili Dr. Tevfik Rüştü Beyle Italya büyük elçisi baron Ponpeo Aloisi cenapları son günlerde yapmış oldukları mükâlemeler esnasında Anadolu sahiliyle Kastellorizo adası arasında mevcut bazı adalar ve adacıkların ciheti aidiyeti yüzünden Türkiyeyle Italya arasında mevcut ihtilâfı nihayetlendirecek bir itilâfın esaslarını tesbit etmiş olduklarında Türk-Italyan deniz hududunu sureti kat'iyede tesbit eden bir mukavelename bugün hariciye vekâletinde tarafeyn arasında tam bir itilâf dairesinde akt ve imza edilmiştir. Bu suretle iki memleket arasında mevcut ve itimat üzerine müesses münasebetler bugünden itibaren her hangi mahiyette olursa olsun haizi ehemmiyet bir itilâf sebebinden muarra bulunmaktadır ki, bu hal beyinlerindeki metin dostluğa azamî derecede faideli olacaktır."* Bkz. *Vakit*, (1932) "Italyayla aramızda adalar ihtilâfı halledildi", 5 Ocak, s. 2.

[48] 1932 belgeleri için ayrıca bkz. Kurumahmut, *age*., Ek. 14 ve 15.

yarıçapı bu merkez ile San Stephane burnu olan bir dairenin içinde kalan birçok ada, adacık ve kayalık ise İtalya'nın egemenliğine geçmiştir.[49]

Bunun hemen akabinde, Türkiye'nin teklifiyle, bu sefer kuzeye doğru geriye kalan Türk-İtalyan denizi sınırı, yani Ege Denizi'nde Menteşe Adaları bölgesinde, Sisam güneyindeki Eşek Adası (Gaidaros) ile Bodrum yarımadası önündeki Çatal Ada'nın (Volo) 10 mil güneyindeki Rodos'un Türk kıyılarına en yakın burnundaki Kumburnu feneri arasındaki deniz alanındaki Anadolu kıyıları ile İtalya egemenliğindeki adalar arasındaki deniz sınırının belirlenmesi işine girişilmiştir. Kısa bir süre sonra da, Menteşe Adaları bölgesinde iki ülke arasında anlaşmazlık konusu olmayan bu yeni Türk-İtalyan deniz sınırı, iki taraf teknisyenlerinden oluşan karma bir komisyon tarafından tespit edilmiştir. İki tarafın temsilcilerinin oluşturduğu bu komisyon, ortak mutabakat ile Menteşe Adaları bölgesinde Türk-İtalyan karasuları sınırını, denizde belirlenen 35 noktanın işaretlendiği 236, 872 ve 1546 sayılı İngiliz Hidrografi Dairesi haritalarına (British Admiralty Charts) çizerek, 28 Aralık 1932 tarihli Teknisyenler Zaptı'nı hazırlamıştır.

28 Aralık 1932 tarihli bu belge, Menteşe Adaları bölgesinde Türk-İtalyan deniz sınırının belirlenmesi için iki ülke arasında ileride yapılması söz konusu olabilecek bir antlaşmanın hazırlık çalışması niteliğinde bir teknisyenler toplantısı zaptıdır. Zaten 28 Aralık 1932 zaptı, 4 Ocak 1932 Sözleşmesi'nin geçtiği ulusal ve uluslararası hukuk işlemlerinden geçmediği, 4 Ocak Sözleşmesi'nin bir eki olmadığı ve Türkiye'nin 28 Aralık metnine ilişkin herhangi bir devlet uygulaması da[50] bulunmadığı için,[51] hiçbir zaman resmi bir anlaşma hükmü kazanmamıştır.

28 Aralık 1932 tarihli metnin bir uluslararası antlaşma olmadığını, ileriki zamanlarda Yunanistan ve üçüncü devletler de, bu zapta yönelik olarak Türkiye devleti nezdinde yaptıkları çeşitli girişimlerle zımnen kabul ettiklerini göstermişlerdir.[52] Dolayısıyla daha önce açıklanan hukukî nedenler dışında, Türkiye

---

[49] Sertaç Hami Başeren, "Ege'de Ada, Adacık ve Kayalıkların Uluslararası Andlaşmalarla Tayin Edilen Hukukî Statüsü", *Ege'de Temel Sorun: Egemenliği Tartışmalı Adalar*, Yay.Haz. Ali Kurumahmut, TTK Yayınları, Ankara, 1998, s. 111; Taşkıran, *age.*, s. 84-85.

[50] Devlet uygulamaları, aslında uluslararası hukukun bir devlet tarafından nasıl yorumlandığını ortaya koyan irade beyanlarıdır.

[51] *"Eğer böyle olsaydı, o tarihte mer-i olan Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nun (1924 Anayasası'nın) 26'ncı maddesine göre TBMM, 4 Ocak 1932 Sözleşmesini 2106 sayılı kanunla 14 Ocak 1933'de onaylarken, 28 Aralı k1932 tarihli belgeyi de onaylardı."* Bkz. Başeren, *age.,* s. 115.

[52] Örneğin Yunanistan, 1947 Paris Barış Antlaşması'nın görüşmeleri sırasında 28 Aralık 1932 tarihli metne atıf yapılmasını istemiş, ancak bu talebi, az önce vurgulanan gerekçelere paralel olarak, özellikle eski SSCB'nin bu zaptın geçerliliği hakkındaki şüpheleri ve itirazları nedeniyle reddedilmiştir. Yine Yunanistan'ın, Şubat 1950'den başlamak üzere, Mayıs 1953, Haziran 1955, Ekim 1956 ve Aralık 1962 tarihlerinde Türk Dışişleri Bakanlığı nezdinde yaptığı yazılı ve sözlü girişimlerle talep ettiği hususlar, 28 Aralık 1932 tarihli metnin sınır çizen bir antlaşma olmadığını göstermesi ve Ege'nin hukukî statüsünü de teyit etmesi bakımından ilginçtir. Bkz. Başeren, *age.,* s. 115.

nezdindeki bahse konu Yunan girişimleri, Ege'de herhangi bir deniz sınırı olmadığının bu devlet tarafından da itirafı niteliğindedir. Eğer 28 Aralık 1932 teknisyenler zaptı geçerli bir antlaşma olsaydı, Yunanistan'ın 1950'lerden itibaren Türkiye'den bu zaptın nota değişimi yoluyla geçerli hale getirilip yürürlüğe sokulmasını da talep etmeyeceği aşikârdır.[53]

Bununla birlikte, Meis adası çevresindeki adacık ve kayalıkların egemenlik devirlerinin de sorunlu ve tartışmalı olduğunu söylemek mümkündür. Şöyle ki; Meis, Lozan Barış Antlaşması'nın 15. maddesi hükmü gereğince, Meis'e tabi adacıklar hariç, sadece Meis'in kendisi tek başına Türkiye'den İtalya'ya devredilmiştir. Dolayısıyla, Meis bölgesinde bulunan diğer iki müstakil ada olan Karaada (Rho) ve Fener Adası (Hypsili) da Lozan'da egemenlik devrine konu olmamıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında ise İtalya, 1947 yılında Paris Barış Antlaşmasının 14. maddesi hükmünce, Meis dâhil 14 ada ve "bitişik" adacıkların egemenliğini Yunanistan'a devretmiştir. Ancak sözü edilen "bitişik adacıkların" hangileri olduğu ne antlaşma metninde, ne de ekli haritalarında somut olarak belirtilmemiştir.

Burada önemli olan nokta, Lozan'da Meis'e bağlı ada/adacıklar Türkiye egemenliğinde bırakılmıştır. Ancak, 4 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Sözleşmesi'yle Meis'e bağlı sayılabilecek çok sayıda adacık ve kayalık ile Karaada ve Fener Adası üzerindeki İtalyan egemenliği Türkiye tarafından tanınmıştır. Bununla birlikte, Türkiye'nin akit taraf olmadığı 1947 Paris Barış Antlaşması'nda Meis ve bitişik adacıkları İtalya'dan Yunanistan'a devredilirken, bu 4 Ocak 1932 Sözleşmesi'ne herhangi bir atıf yapılmamış, diplomatik yoldan veya başka bir kanaldan Türkiye'nin konuya ilişkin rızası alınmamıştır. Dolayısıyla, Kaş-Meis bölgesinde bulunan ve Meis'e bitişik olmayan ada, adacık ve kayalıkların egemenlik durumlarının aydınlatılması gerekmektedir.[54]

Zira Karaada ve Fener Adası, coğrafî, jeolojik ve jeomorfolojik kıstaslar ve veriler nedeniyle, Meis'e bitişik adacık değil, kendi başlarına müstakil birer ada statüsündedir. Bu yüzden, Meis'e bitişik adacık olmamaları nedeniyle, 1947 Paris Barış Antlaşması Madde 14 ile Yunanistan'a devredilmemiştir. Bu iki müstakil ada, Paris Barış Antlaşması Madde 43'ün[55] konusunu oluşturmaktadır. Buna göre İtalya, bu iki ada üzerindeki egemenlik haklarından ve menfaatlerinden[56]

---

[53] Bkz. Başeren, *age.,* s. 116. Bu konuyla ilgili tüm ayrıntı için bkz. Başeren, *age*., s. 109-116; Deniz Bölükbaşı, Turkey and Greece The Aegean Disputes: A Unique Case in International Law, Cavendish Publishing Limited, London, 2004, s. 100-102.

[54] Bkz. Ali Kurumahmut, "Karaada (Ro), Meis ve Fener Adası (İpsili)", *Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanlarında Hukuk ve Siyaset,* Yay.Haz. Sertaç Hami Başeren, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, 2013, s. 331..

[55] Paris Barış Antlaşması - Madde 43: *"İtalya, 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Andlaşması'nın 16'ncı maddesi gereğince sahip olabileceği bütün hak ve yükümlülüklerden vazgeçer."*

[56] 1923 Lozan Andlaşması ile Karaada ve Fener Adası'nın egemenliğini devralan devlet statüsündeki İtalya, devredilen ülke kesimleri olan bu iki müstakil ada üzerinde hiçbir zaman fiilen

yararlanıcısını belirtmeksizin vazgeçmiş olmaktadır. O zaman bunlar, ya sahipsiz ülke statüsüne girecek, ya da ilk sahibi olan Türkiye'ye dönecektir.

Bu konuda, yıllar önce 1970'de gazeteci Ömer Sami Coşar tarafından *Yeni İstanbul* gazetesinde yayımlanan Meis Adası üzerine olan bir yazı dizisinde, anılan yazarın Meis civarındaki Karaada (Rho) ve Fener Adası'nın (Hypsili) egemenliği üzerine yaptığı araştırmalardan vardığı sonuç, bu iki adanın Türkiye'ye ait olması gerektiği şeklindedir.[57] Hatta Coşar, bu yazı dizisini yazdığı dönemde, Kaş Kaymakamlığı'na yaptığı başvuruyla söz konusu iki adayı Hazine'den satın almak istemiş ve 1975 yılında ise, bu iki adaya giderek, üzerlerine Türk bayrağı dikmiştir. Doğal olarak bu gelişme, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası iyice hassaslaşan Türk-Yunan ilişkilerinin etkisiyle de, o dönemde Yunanistan'da bir hayli tepkiye neden olmuştur.

Lozan Antlaşması Sonrasında Ege'de Deniz Sınırına Etkisi Olan Yunan Girişimleri

Yunanistan, 1923 sonrasında Lozan'da Boğazönü Adaları ile Saruhan Adaları'nda birçok coğrafî formasyonu elde etmenin[58] verdiği huzurla, II. Dünya Savaşı'na değin Türkiye ile ilişkilerini dengeli, ılımlı ve barışçıl tutmaya çalışır görünmüştür. Keza Yunanistan, Ege Denizi'ne yönelik siyasalarını Lozan sonrasında da terk etmeyerek, adalara yönelik tarihî emellerini tek taraflı devlet uygulamalarıyla sürdürmüş; özellikle de II. Dünya Savaşı öncesi dönemde gayretlerini Menteşe Adaları üzerinde yoğunlaştırmıştır.

Lozan Barış Antlaşması, Yunanistan ile Türkiye arasında siyasî ve hukukî bir denge ve eşitlik kurmuştur. Lozan Antlaşması yapıldığı zaman, Ege'de Yunanistan ile Türkiye'nin karasuları 3 deniz milidir[59] ve bu sayede Ege Denizi'nin %

---

egemenlik tesis etmemiştir. Örneğin 31 Ocak 1996 itibariyle Karaada gayri-meskûn idi. Fener Adası üzerinde ise, Osmanlı döneminden beri işletilmekte olan bir fener tesisi mevcut olup, günümüzde Yunanistan'ın tasarrufunda işletilmektedir. Bu yüzden, tartışmalı da olsa, bu iki müstakil adanın Türkiye'den İtalya'ya devir işleminin tam olarak gerçekleşmediğini söylemek mümkündür. Bu konudaki ayrıntı için bkz. Sevin Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri - Devletin Yetkisi*, Beta Yayınevi, İstanbul, 1989, 4. bs. , s. 8.

[57] Bu yazı dizisinin ayrıntısı için bkz. Ömer Sami Coşar, "Türk topraklarında Yunan idaresi var!" / "Lozan antlaşması yürürlükte değil mi?" / "Kaçakçılar adası: Meis" / "Meis'deki Rumluğu Yunanistan öldürdü", *Yeni İstanbul*, 1/4 Haziran 1970, s. 1 ve 7 / 1 ve 7 / 1 ve 7 / 1 ve 7.

[58] Lozan Antlaşması md. 12'de teyit olunan 13 Şubat 1914 tarihli Londra Konferansı kararında, Yunanistan hâkimiyetine bırakılan adalar ismen teker teker sayılmamış, o tarihte Yunan işgali altında olan adaların Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan Adaları hariç olmak üzere, Yunanistan'da kalacakları belirtilmiştir. 12. maddede bu karara değinilirken, *"İmroz ve Bozca adaları ile Tavşan adalarından gayri şarkî Bahri sefit [Akdeniz] adaları ve bilhassa Limni, Semendirek, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya adaları"* ile ilgili karar denmektedir.

[59] Ege'nin hukukî statüsünü belirleyen Lozan Barış Antlaşması'nda karasularının genişliği konusunda açık bir hüküm mevcut değildir. Ancak, anılan antlaşmanın 6. madde son paragrafı ile 12. madde son cümlesini oluşturan hükümlerin birlikte tetkikinden ve konferans sırasında alınan

75'i açık deniz kesimidir.[60] Bununla birlikte, Yunanistan, Lozan dengesini bozucu ilk girişimini 1931 yılında yapmış; bu yılda yayınladığı bir Kanun'la, 3 deniz mili olan karasularını sivil havacılık ve hava polisliği amacıyla 10 deniz mili olarak tespit etmiştir.[61] Diğer deyişle, Ege'de Yunan karasuları deniz sathında 3 deniz mili, deniz sathının üzerinde havada 10 deniz milidir. Yunanistan bu ulusal düzenlemesini 44 yıl sonra 1975 yılında havacılık bilgi yayını ile dünyaya ilan etmiş ve uyulmasını talep etmiştir.[62] Dünyada bir benzeri olmayan, hiçbir uluslararası hukuk kuralı ile bağdaşmayan bu farklı uygulamaya doğal olarak hiçbir devlet ve Türkiye uymamaktadır.[63]

Yunanistan, 17 Eylül 1936 tarih ve 230 sayılı "Yunanistan Karasuları Hududunun Tespiti Hakkında Kanun" ile tek taraflı olarak ve Lozan dengesini yine bozarak, karasularını 3 deniz milinden 6 deniz miline genişletmiştir.[64] Diğer bir tanımlamayla Yunanistan, bu genişletmeyi sağlayan tek bir ulusal Kanun marifetiyle, Ege'nin % 25'ini ülkesel egemenliğine katmıştır. Türkiye ise, bu haksız gelişmeye, ancak 28 sene sonra, özellikle Ege Denizi ve Kıbrıs'taki durum ve gelişmeleri dikkate alarak, 1964 tarih ve 476 Sayılı Karasuları Kanunu[65] ile karasularını 6 deniz mili olarak belirlemiştir. Bu kanunda, karasularının belirlendiği hatlar, 1982 BMDHS ve Ege'deki bazı özel şartlar yüzünden, 20 Mayıs 1982 tarih ve 2674 Sayılı Karasuları Kanunu ile değiştirilmiştir.[66]

---

tutumlardan, ayrıca o dönemde bölgedeki uygulamalardan, tarafların karasularının 3 deniz mili genişlikte olması anlayışı ile hareket ettikleri anlaşılmaktadır. Bkz. Ali Kurumahmut (Yay.Haz.), *Ege'de Temel Sorun: Egemenliği Tartışmalı Adalar*, TTK Yayınları, Ankara, 1998, s. 21. Bununla birlikte, Lozan Barış Antlaşması yapıldığı dönemde, Ege'de Yunanistan ile Türkiye'nin 3'er deniz millik karasuları dışında kalan açık deniz alanlarının, iki ülke arasında Lozan ile kurulan dengenin bir parçası olduğunu söylemek mümkündür. Bkz. Sertaç Hami Başeren, *Ege Sorunları*, TÜDAV Yayınları, İstanbul, 2006, 2. bs. , s. 108.

[60] Yunanistan bu dengeyi yıllardır yaptığı tek taraflı uygulamalarla bozmaya çalışmış ve bunda da büyük oranda başarılı olmuştur.

[61] Hâlbuki bir devletin ulusal hava sahasının dış sınırı, varsa, o devletin karasularının bittiği hattır. Bkz. Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk,* Turhan Kitabevi, Ankara, 2006, Gün. 4. bs. , s. 293; Ian Brownlie, *Principles of Public International Law,* Clarendon Press, Oxford, 1990, 4. Ed., s. 119.

[62] Bkz. Başeren, *age.,* s. 171-180; Kurumahmut, *age*., s. 27, Ek-26.

[63] Bkz. Michael N. Schmitt, "Aegean Angst-The Greek-Turkish Dispute", Naval War College Review, Cilt 49, Sayı 3, Yaz 1996, s. 59. Ancak Syrigos, Yunanistan'ın ulusal hava sahasına ilişkin uluslararası hukukta yeri ve benzeri olmayan özel statüdeki bu devlet uygulamasına, uluslararası toplumun 1931'den bu yana rıza gösterdiğini ve bunu tanıdığını iddia etmektedir. Bkz. Angelos M. Syrigos, *The Status of the Aegean Sea According To International Law,* Sakkoulas, Athens, 1998, s. 118.

[64] M. Aydoğan Özman, "Ege'de Karasuları Sorunu", *A.Ü. SBF Dergisi,* Cilt 43, Sayı 3, Temmuz-Aralık 1988, s. 176.

[65] Kanunun ayrıntısı için bkz. RG (Resmi Gazete), 25 Mayıs 1964, Sayı 11711.

[66] Kanunun ayrıntısı için bkz. *RG* (Resmi Gazete), 29 Mayıs 1982, Sayı 17703.

Görüldüğü gibi, eskiden beri Yunanistan, Ege'de bir yandan hükümranlık alanlarını tek taraflı olarak genişletirken, öte yandan Türkiye'yi kendi anakarasına hapsedecek bir siyasa izleye gelmiştir. Ancak Türkiye'nin, Türk-Yunan ilişkilerine ve bunun özelinde Ege Denizi'ne yönelik onlarca yıldır sürdürdüğü iyi niyetli, özensiz, istikrarsız ve hatta kimi zaman umursamaz olarak tanımlanabilecek kimi ulusal politikalarının da, Yunanistan'ın bu örtük ve bilinçli siyasasına destek sağlamadığını söylemek zordur. Zira Yunanistan'ın 1930'lu yıllarda Ege'nin hava ve deniz sahalarında karasularına yönelik giriştiği faaliyetlere ilaveten elde ettiği bir diğer önemli kazanım, kendisini Ege'de FIR bölgesi (Uçuş Bilgi Bölgesi: Flight Information Region)[67] sınırlandırılmasında göstermiştir. Bu sorunun temelleri, Ege'de FIR sorumluluğunun, büyük bir talihsizlik ve öngörüsüzlük örneği gösterilerek,[68] Yunanistan'a verilmesi ve İstanbul FIR'ı ile arasındaki sınırın Anadolu sahilleri ile ona en yakın Yunan adaları arasından geçirilmesiyle atılmıştır.[69] Yunanistan (Atina FIR), Kıbrıs, Türkiye (İstanbul FIR) ve Ortadoğu ülkeleriyle ilgili FIR tespiti, ICAO'nun Kasım 1950'de İstanbul'da yapılan II. Ortadoğu Bölgesel Hava Seyrüsefer Toplantısı'nda ele alınmıştır. Buna göre, Atina-İstanbul FIR'ının batı sınırı, "Finike'nin güneyinde 35° 55' K - 30°

[67] 1947 Şikago Sözleşmesi'ne göre, uluslararası hava sahalarında yapılan her türlü sivil uçuşun, burada tesis edilmiş hava trafik hizmet sahalarında hizmet veren devletlerin teknik denetimi altına girmesi söz konusudur. Bu hava sahaları, Uçuş Bilgi Bölgeleri (Flight Information Region (FIR)), Kontrol Sahaları (Control Area (CTE)) ve Kontrol Bölgeleri'dir (Control Zone (CTR)). FIR bölgesi, uçuş bilgi ve uyarı hizmetlerinin sağlandığı, sınırları belirlenmiş bir hava sahası olarak, ICAO (Uluslararası Sivil Havacılık Organizasyonu-International Civil Aviation Organization) tarafından farklı devletlerin sorumluluğuna verilmiş bölgelerdir. FIR bölgelerini birbirlerinden ayıran hatların saptanmasında, 1947 Şikago Sözleşmesi ve Eklerinde açıklanan bazı esaslar dikkate alınmaktadır. Bkz. Başeren, *age.*, s. 180-183. 1947 tarihli Uluslararası Sivil Havacılık (Chicago) Sözleşmesi için bkz. RG (Resmi Gazete), 12 Haziran 1945, Sayı 6029.

[68] Ekim 1946'da Ortadoğu ülkelerinin katılımı ile Kahire'de yapılan ICAO'nun I. Ortadoğu Bölgesel Toplantısı'nda Türkiye'ye, tüm Ege Denizi dâhil, kıt'a Yunanistan'ı dahi içine alan geniş bir FIR bölge sorumluluğu verilmesi düşünülmüş ve bunun Türk makamlarına önerilmesi kararlaştırılmıştır. ICAO, 1946 yılı içinde, batıda Adriyatik Denizi'ndeki Brindizi FIR hududu ile doğuda Rus ve İran hudutları, kuzeyde Türkiye ve Yunanistan hudutları ile Karadeniz'de 42° 15' K, güneyde 35° 00' K enlemleri arasında kalan devasa sahayı bütünü ile Ankara FIR olarak Türkiye'ye teklif etmiştir. Bkz. Başeren, *age.,* s. 183-184. Bu teklifi içeren bahse konu ICAO belgesi ayrıntısı için bkz. (ICAO Document, CA.143, ATC/CA.44, dated October, 15, 1946 akt. Robert K. Turner, "Selected Bibliography", *International Organization*, Cilt 1, Sayı 3, 1 Eylül 1947, s. 594). Ancak Türkiye, o dönemde bu öneriyi değerlendirememiş ve Ege'de lehine olabilecek büyük bir fırsatı kaçırmıştır. İstanbul ve sonrasında belirlenen Ankara FIR'larının sınırlarının belirlenmesi sırasında, Türkiye'nin ilgili ICAO konferans ve toplantılarında izlediği kontrolündeki FIR'ları dar tutma politikası, genel olarak o yıllarda devletlerin, FIR'da verilen hizmetleri külfet gören ve ülkeleri dışında açık denizlerde bir takım teknik, mali ve hukukî gerekçelerle FIR hizmeti vermekten kaçınan tavırlarına koşut olarak ortaya çıkmıştır. Ancak Türkiye'nin ön göremediği şu olmuştur: İleride Yunanistan, uluslararası arenada bu FIR hattını, sanki iki ülke arasında Ege'de bir deniz (karasuları) sınırı imiş gibi gösterme ve kabul ettirme yoluna gitmiştir.

[69] Ege'de Atina FIR ile İstanbul FIR sınırını gösteren harita için bkz. Ek-1 Harita.

00' D noktasından Türk-Yunan kara sınırının denize ulaştığı 40° 45' K – 26° 10' D noktasına kadar Türkiye'nin batı sınırını takip eder" (The Athinai/Istanbul FIR boundary between points 404500N-0261000E and 360500N-0300000E follows the western frontier of Turkey.) cümlesiyle tarif ve tavsiye edilmiştir.[70] 14 Aralık 1950 tarihinde de ICAO Konseyi tarafından onaylanmıştır. Müteakiben, Mart 1952'de Paris'te yapılan III. Avrupa Akdeniz Bölgesel Hava Seyrüsefer Toplantısı'nda İstanbul FIR sınırları belirlenerek, ICAO'nun 7 numaralı haritasında gösterilmiştir.[71]

Türkiye ile ilgili FIR konusu, ICAO'nun 1958 Cenevre ve 1959 Roma toplantılarında tekrar gündeme gelmiş; Yunanistan'ın kabul edilen talepleri doğrultusunda, Türkiye üzerindeki FIR'ın Ankara ve İstanbul FIR'ı olarak ikiye bölünmesi kabul edilmiştir. Yeniden tarif edilen ve belirlenen Ankara ve İstanbul FIR'ları kapsamında, İstanbul FIR'ının batı sınırı, Finike güneyindeki 36° 05' K - 30° 00' D noktasından 42° 00' K - 28° 10' D noktasında kadar, Yunanistan ve Bulgaristan ile Türk ulusal sınırları boyunca uzanır. Atina'nın kontrolünde bulunan Ege Denizi'ndeki FIR, bu hali ile Yunan egemenlik sahası yanında, Ege açık denizinin de hemen hemen tamamını kapsamaktadır.[72]

Yunanistan, İstanbul-Atina FIR sınır hattını, Ege'deki Türk-Yunan deniz sınırı olarak görmek ve göstermek istemektedir.[73] Ancak, iki ülke arasında ve iki ülkenin de onayıyla ICAO tarafından genel hatlarıyla belirlenmiş bu FIR hattının Ege Denizi üzerindeki bölümü, hukukî olarak üzerinde anlaşılmış bir deniz sınırı veya iki ülke karasuları sınırı anlamına gelmemektedir.[74] FIR limiti, yalnız-

[70] Bkz. ICAO Final Report of the Rules of the Air and Air Traffic Control Committee, Second Middle East Regional Air Navigation Meeting (Istanbul, October-November 1950), ICAO Document 7055, MID/2-RAC, Montreal, February 1951, s. 15, 17.

[71] Report of the Third European Mediterranean Regional Air Navigation Meeting (Paris, February-March 1952), ICAO Document 7280, EUM II/1952.

[72] Bkz. Başeren, *age.,* s. 184-185.

[73] Bkz. Başeren, *age.,* s. 185.

[74] Bazı araştırmacıların, 1952 ve 1958'de ICAO tarafından belirlenen ve iki ülkenin de onayladığı Atina-İstanbul FIR hattının, Ege'de Türk karasularının dış çizgisini kabaca takip ettiğine vurgu yaptıkları görülmektedir. Bu konuda örnek olarak bkz. Fotios Moustakis ve Michael Sheehan, "Democratic Peace and the European Security Community: The Paradox of Greece and Turkey", *Mediterranean Quarterly*, Cilt 13, Sayı 1, Kış 2002, s. 80. Bunun yanında, ABD Millî Coğrafi Uzay İstihbaratı Ajansı tarafından yayımlanan L-12 hava yolu haritasında da Atina-İstanbul FIR limitinin, teknik ve planlama amaçları için yaklaşık olarak çizildiği ve yalnızca hava trafik kontrol hizmetinin iki FIR bölgesi arasındaki aktarımını gösterdiği ifade edilmektedir *(L-12 Hava Yolu Haritası* (Air Map Chart), DOD Flight Information Publication Enroute Low Altitude Europe North Africa and Middle East, US National Geospatial Intelligence Agency, St. Louis, Missouri, 10 March 2001 akt. Gökay Bulut, "Ege Hava Sahası Sorunları, Çözülmüş Olanlar ve Sorunların Geleceği", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Yıl 8, Sayı 16, Aralık 2012, s. 121).

ca Ege uluslararası hava sahasını kullanan sivil hava trafiğinin kontrolünü Yunanistan'a bırakmaktadır.[75]

Mevcut Türk-Yunan Deniz Sınırlarının Durumu

Buraya kadar, Türkiye ile Yunanistan arasında Ege Denizi'nde herhangi bir ikili veya çok taraflı uluslararası antlaşmaya konu olarak belirlenmiş, bütüncül bir deniz sınırı ve karasuları sınırlandırması hattının bulunmadığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu meyanda, Ege'de mevcut Türk-Yunan deniz sınırı, son derece dar iki bölgeyle sınırlıdır. Bunlardan ilki, kuzeyde iki ülkenin kara sınırının bittiği noktadaki Meriç nehri mansabından başlayan ve iki devletin karasuları arasında, -onlarca yıldır da muğlâklık içerdiğinden- tartışmalı deniz yan sınırıdır. Lozan Barış Antlaşması'nda Türkiye ile Yunanistan arasındaki karasularının sınırını çizen bir hüküm veya ekleri arasında bir harita mevcut değildir. Ancak, antlaşmanın ileriki yıllarda işletilen 5. maddesi hükmü çerçevesinde kurulan deniz yan sınırı tespit komisyonu, 3 Kasım 1926 tarihinde kabul ettiği Protokol ile[76] iki ülke arasında karasularının yan sınırını, Trakya bölgesindeki kara sınırının Meriç nehri ağzı bitiminden itibaren Ege'ye doğru çizmiştir. Diğeri ise, daha önce incelendiği şekilde, güneyde Meis adası ile Anadolu sahilleri arasındaki karasularının 4 Ocak 1932 Sözleşmesi'ndeki karşılıklı sınırıdır.

Bu gelişmeler çerçevesinde, Ege'de iki ülke arasındaki deniz sınırlandırmasına ilişkin şu noktalar belirginleşmektedir: 4 Ocak 1932 Sözleşmesi md. 2 ile Bodrum Körfezi'ndeki Kara Ada üzerinde Türk hâkimiyeti tanınmış; ayrıca, Meis bölgesinde iki ülke arasında karasuları sınırı da belirlenmiştir.[77] Diğer deyişle, güneyde Akdeniz'de karasuları sınırı, Türkiye ile İtalya arasında, Lozan md. 15 ile İtalya'ya bırakılan Meis adası ile Anadolu sahilleri arasında çizilen sınırdır. Bu deniz sınırı, 4 Ocak 1932 Sözleşmesi ile tespit edilmiş ve anılan

---

[75] Bulut, agm., s. 121.

[76] Bu Protokole göre, Trakya'da Türk-Yunan deniz yan sınırının başlangıç noktası, coğrafi koordinatları belirsiz bir yıldız ile işaretlenmiştir. Deniz yan sınırı ise, Ek-2'de yer alan haritadaki konumuyla 234° istikametinde uzanmaktadır. Haritada sınırın son 3 km.lik kısmı gösterilmiştir. Eğer Meriç nehrinin mansap kesiminde kara sınırının son 3.5 km.lik bölümünün uzanımı düşünülecek olursa, bu takdirde bu sınırın istikametini 275° olmaktadır. Bkz. Kurumahmut, *age*., Ek-28. Son 9 km.lik bölümün genel doğrultusu ise, 259° olmaktadır. Bkz. Kurumahmut, *age*., Ek-29. Görüldüğü gibi, Türk-Yunan karasularının yan sınırı bazı belirsizlikler taşımaktadır. Ayrıca, bu yan sınır, iki devletin karasularının 3 deniz mili olduğu dönemde çizilmiştir. Bugün her iki devletin de karasularının genişliği 6 deniz milidir. Bu yeni duruma göre bir ayarlama yapmak veya yan sınırı yeniden belirlemek gerekmektedir. Bkz. Sertaç Hami Başeren, "Ege'de Ada, Adacık ve Kayalıkların Uluslararası Andlaşmalarla Tayin Edilen Hukukî Statüsü", *Ege'de Temel Sorun: Egemenliği Tartışmalı Adalar,* Yay.Haz. Ali Kurumahmut, TTK Yayınları, Ankara, 1998, s. 109-110. Bu konuda kapsamlı bir başka değerlendirme olarak bkz. Bölükbaşı, *age.,* s. 94-100.

[77] İlhan Uzgel, "İtalya'yla İlişkiler", *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (Cilt-I: 1919-1980),* Ed. Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, 6. bs. , s. 294.

Sözleşme'nin 5. maddesi, doğuda Tuğ Burnu ile batıda Volo adası civarındaki bir noktaya kadar Meis bölgesinde Türkiye ile İtalya arasındaki karasuları sınırını belirlemiştir. Bu sınır, Akdeniz'de Türkiye ile üçüncü taraflar arasında uluslararası hukuka uygun olarak çizilmiş ve belirlenmiş tek deniz sınırıdır. Kuzeyde ise, Meriç nehrinin denize döküldüğü yerden itibaren, iki ülke arasında tartışmalı bir deniz yan sınırı mevcuttur.

Dolayısıyla Yunanistan'ın, 4 Ocak 1932 Sözleşmesi sonrası yapılan 28 Aralık 1932 tarihli teknisyenler toplantısı zaptını, Ege'deki Türk adaları üzerinde kendisine hâkimiyet hakları veren ve sözde bir Türk-Yunan deniz sınırını çizen uluslararası bir antlaşma olarak takdim etmeye çalıştığı görülmektedir. Ancak, Türkiye ile Yunanistan arasında Ege Denizi'nde Yunanistan'a herhangi bir egemenlik hakkı verecek siyasal bir sınır çizgisi mevcut değildir.[78]

Mevcut Türk-Yunan Deniz Sınırlarının Türk-Yunan Sorunlarına Etkileri

Modern Yunanistan'ın tarih sahnesine çıkmasından bu yana, Ege Denizi'nin kaderi haline gelen yaklaşık 180 yıllık Türk-Yunan çekişmesi, günümüzde "Ege Sorunları" olarak bilinmektedir.[79] Bu anlayışa göre, Yunanistan için Ege'de sadece kıta sahanlığının sınırlandırılması ve egemenliği tartışmalı adalar sorunları mevcuttur;[80] diğer tüm konular Türkiye tarafından suni yaratılmış, uluslararası hukuku ihlal edici ve en önemlisi de Yunanistan'ın egemenlik haklarına tecavüz eden konulardır.[81]

Türkiye ise, Yunanistan'ın özellikle Lozan Barış Antlaşması'ndan bu yana Ege'de tek taraflı olarak iyi komşuluk ilişkilerine, hakkaniyete ve uluslararası hukuka aykırı icra ettiği girişim ve uygulamalardan kaynaklanan en az sekiz sorun bulunduğunu vurgulamaktadır. Bunlar: karasularının 6 deniz milinin üzerinde genişletilmesi, kıta sahanlığının sınırlandırılması, Yunanistan'ın 10 deniz millik hava sahası iddiaları, FIR (Uçuş Bilgi bölgesi), egemenliği tartışmalı adalar,

[78] Bkz. Başeren, *age*., s. 109.

[79] Bu konuda yetkin bir kaynak olarak bkz. Sertaç Hami Başeren, *Ege Sorunları*, TÜDAV Yayınları, İstanbul, 2006, 2. bs.

[80] Zamanın Yunanistan Hükümet Sözcüsü Yorgos Petalotis; *"Yunanistan ile Türkiye arasında sadece kıta sahanlığı sorunu bulunduğunu"* beyan etmektedir. Bkz. Anadolu Ajansı (Atina), "Yunanistan Hükümet Sözcüsü Petalotis: Türkiye ile Sadece Kıta Sahanlığı Sorunu Var", 11 Mayıs 2010. Ancak Sözcü Petalotis bunu söyleye dursun, zamanın Yunan Ana Muhalefet Partisi YDP bile, bazı deneyimli Yunan diplomatlarının, *"Gerçek şu ki, karasularının genişliği açıklığa kavuşmadan, kıta sahanlığı belirlenemez. Öte yandan, masada "Gri Bölgeler" varken, Lahey'e başvurulabilir mi?"* şeklinde sorduklarını belirtmektedir. Bkz. *To Vima* Gazetesi (2010) "İstikşafı Temasların Gri Bölgeleri", 2 Mayıs, s. 3.

[81] Buna karşılık Yunanistan, Türkiye'nin Ege'deki haklı talepleri karşısında, onlarca yıldır; "*Bugüne kadar Türk-Yunan Sorunları olarak ortaya konanlar, gerçekte uluslararası antlaşmaların Türkiye tarafından tek taraflı olarak yorumu ve talepleridir."*şeklinde genel, ama tutarlı ve bilinçli bir söylem içerisindedir.

gayri-askeri statüdeki adaların silahlandırılması, SAR (Arama-Kurtarma-Search And Rescue) ve komuta-kontrol (command and control) sorumluluk sahaları sorunlarıdır.[82]

Türkiye ve Yunanistan arasındaki sorunları ne tek bir başlık altında toplamak, ne de birbirlerinden bağımsız olarak değerlendirmek mümkündür. Keza Türk- Yunan ilişkileri, karmaşık bir ilişkiler yumağıdır. Bu sorunlar, bir hayli çetrefilli olmanın yanında, bir hayli de güçlü çözümsüzlük kümeleri içerdiğinden, çözümleri oldukça zor görünmektedir. Bunda başlıca nedenin, yukarıda sıralanan sorunların hepsinin birbirleriyle bağlantılı olması ve büyük bir iç içe geçmişliğe sahip olmaları gösterilebilir. Dolayısıyla, bu sorunların hiçbiri bir diğerinden ayrılabilecek nitelikte olmamakla beraber, yine de hepsinin kökenini oluşturan temel bir sorun da yok değildir. Bu sorun, Ege'de Türkiye ile Yunanistan arasında bir karasuları sınırlandırmasının (deniz sınırı) belirlenememiş olmasında yatmaktadır.[83] Ancak, Ege'de iki ülke arasında bir deniz sınırı belirlemek de, oldukça meşakkatli ve zor bir iş olacaktır. Bunun başlıca nedenlerini şöyle sıralamak mümkündür:

1. Ege Adaları'nın Coğrafyada Doğru, Aidiyette Ters Şekillenmesi Durumu

Ege'de Yunanistan, kendi kıta ülkesine göre denizin ters tarafında ve Anadolu'nun hemen önünde dizili ve serpili yüzlerce coğrafî formasyonun egemenliğine sahiptir. Hatta iki devletin karasuları günümüzde 6'şar deniz mili olmasına rağmen, bu Yunan adalarının çoğu ile Anadolu arasındaki mesafeler 6 deniz milinin altındadır. Dolayısıyla, adaların aidiyetinin bu ters taraflılığı konusu, Ege'de Türk-Yunan sorunlarının doğmasına adeta çanak tutan başlıca tutarsızlığı oluşturmaktadır. Bu coğrafî ve dolayısıyla sosyo-politik, hukukî ve iktisadî gerçeklere aykırı durum, Ege'de kıta sahanlığının sınırlandırılması, arama kurtarma ve komuta-kontrol sorumluluk sahaları gibi sorunlarda, içinden çıkılması ve çözülmesi mümkün olmayan çıkmazlar yaratmaktadır.

2. Ege'de Egemenlikleri Uluslararası Antlaşmalarla Yunanistan'a Devredilmemiş Adaların Varlığı Durumu

Ege'de egemenliği tartışmalı adaların varlığı, bir başka temel egemenlik sorunudur. 1996 yılında Bodrum-Gümüşlük açıklarındaki Kardak Kayalıkları'nda yaşanan kriz ile ulusal ve uluslararası düzeyde gündeme gelen bu yeni sorunun özünü, Ege'de 1923 Lozan ve 1947 Paris Barış Antlaşmaları ile Yunanistan'a

---

[82] Bkz. Kurumahmut, *age.*, Ek-22.

[83] Eski Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu da, MHP Kocaeli milletvekili Lütfü Türkkan'ın yönelttiği "Yunanlılar tarafından işgal edilen Ege Adaları iddiaları"na ilişkin soru önergesine yanıt verirken, sorunun Lozan ve Paris Antlaşmalarının yorumuyla alakalı hukukî bir konu olduğunu söylemiş ve *"Ege'deki deniz sınırlarının Yunanistan ile bugüne kadar geçerli bir anlaşma ile belirlenmemiş olması da sorunun diğer bir boyutunu teşkil etmektedir"* açıklamasında bulunmuştur. Ayrıntı için bkz. http://www.bugun.com.tr/son-dakika/davutoglu-egede-deniz-sinirlari--haberi/603523, (Erişim Tarihi: 24 Eylül 2014).

devredilmemiş, halen Osmanlı İmparatorluğu'nun halefi[84] Türkiye Cumhuriyeti'nin egemenliğinde olan yüzlerce miktardaki ada, adacık ve kayalık oluşturmaktadır. Ek-3'de sunulan 1943 tarihli İngiliz menşeli haritadan da görüleceği üzere, bu adaların çoğu Anadolu'nun hemen önlerinde, Türkiye kıta sahanlığı üzerinde bulunmakta ve daha da önemlisi, egemenlikleri hiçbir uluslararası antlaşma ile Yunanistan'a devredilmemiş Türk adalarıdır. Zaten Yunanistan da bu durumun bilincinde olarak 1995 yılında bunlarının bazılarını iskâna açarak, hem üzerlerinde Yunan devlet uygulamaları icra etmek, hem de bunları meskûn kılarak, bunlara kıta sahanlığı kazandırmak amacı peşine düşmüştür. Bununla birlikte, 1996 Kardak Krizi, bu Yunan oyunlarını bozmuş ve Ege'de iki ülke arasında bir deniz sınırının olmadığını bir kez daha teyit etmiştir.

Ayrıca Türkiye, Yunanistan'ın iddia ettiği gibi, Lozan madde 16 ile tüm adalar üzerindeki haklarından vazgeçmiş de değildir.[85] Bu maddedeki hüküm, Türkiye'nin sahillerinden itibaren 3 deniz milinin dışında kalan bütün ada, adacık ve kayalıklar üzerindeki haklarından vazgeçtiği anlamına gelmemektedir. Keza, Türkiye'nin üzerindeki her türlü haklarından ve sıfatlarından vazgeçtiği adalar, egemenlikleri ismen belirtilerek İtalya'ya devredilen adalar ile 13 Şubat 1914 tarihinde Yunan işgali altında olan ve yine egemenlikleri ismen sayılarak Yunanistan'a devredilen adalardan ibarettir. Bunlar dışında kalan diğer adalarda Türk egemenliği devam etmektedir. Bu meyanda, bugün Ege'de Yunanistan'a ait olan adalar, ancak Osmanlı İmparatorluğu/Türkiye Cumhuriyeti hâkimiyetinden uluslararası hukuka uygun olarak Yunanistan ve İtalya'ya devredilen adalardır.[86] Geri kalanlar ise, Ege'de Yunanistan'ın Türk adaları, yani Türkiye'nin "unutulmayanları"dır.[87]

3. Ege'de Yunanistan'ın Bozduğu 1923 Lozan Karasuları Dengesine Dönülmesi Zorunluluğu Durumu

Ege Denizi gibi dar ve binlerce coğrafî formasyonu barındıran kapalı bir denizde, Yunanistan'ın, 1923'te Lozan ile sağlanan dengeyi bozması ve karasularını 3 deniz milinden 6 deniz miline çıkarması ve hatta bugün fırsatını bulduğun-

---

[84] Halefiyet, bir ülke üzerinde yetkilerin devletler arasında el değiştirmesi seklinde tanımlanmaktadır. Bir ülke parçasının bir devletten ötekine devredilmesi durumu, halefiyetin ortaya çıkış şekillerinden birini oluşturmaktadır. Hiçbir devlet haiz olduğu haktan fazlasını, bir başkasına devredemez (*Nemo plus juris transferre potest quam ipse habet)* Ayrıntı için bkz. Toluner, *age.*; Aslan Gündüz, *Milletlerarası Hukuk - Temel Belgeler Örnek Kararlar*, Beta Yayınevi, İstanbul, 2013, 5. bs.

[85] Lozan Barış Antlaşması - Madde 16: *"Türkiye, işbu Antlaşma'da belirtilen sınırlar dışında bulunan topraklar üzerindeki ya da bu topraklara ilişkin olarak, her türlü haklarıyla sıfatlarından ve egemenliği işbu Antlaşma'da tanınmış adalardan başka bütün öteki adalar üzerindeki her türlü haklarından ve sıfatlarından vazgeçmiş olduğunu bildirir; bu toprakların ve adaların geleceği (kaderi), ilgililerce düzenlenmiştir ya da düzenlenecektir."*

[86] Bkz. Başeren, *age.*, s. 81.

[87] Bu konuda yapılmış ayrıntılı bir çalışma olarak bkz. Keser ve Ak, agm., s. 146-166.

da, 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nden[88] (BMDHS) aldığı güçle 12 deniz miline çıkarma olasılığı, Ege Denizi'ni kullanan hem kıyıdaş devlet Türkiye, hem de üçüncü taraf devletler için kabul edilemez bir durumdur. Zira Lozan, iki ülke arasında siyasî ve hukukî bir eşitlik ve denge kurmuştur.[89] Yunanistan, bu dengeyi yıllardır gerçekleştirdiği tek taraflı uygulamalarla bozmaya çalışmış ve bunda da büyük oranda başarılı olmuştur.

Hâlbuki Ege'de Yunanistan ile uzun yıllardır çeşitli sorunlar yaşayan Türkiye için bu deniz, "denizlerin serbest kullanımı" ilkesi çerçevesinde hayati öneme sahiptir. Bu anlamda, ulusal ekonomisi bu denize büyük bağımlılık gösteren Türkiye'nin Ege'deki temel menfaatinin, bu coğrafyadaki "açık denizler" ve seyrüsefer serbestîsinin denizde ve havada kısıtlanmaması; bunu sağlayacak şekilde de, Yunanistan ile Türkiye'nin anlaşarak, karşılıklı olarak karasularını mevcut 6 deniz milinin altına indirmeleri ve Lozan'daki 3 deniz mili dengesine geri dönülmesi olduğunu söylemek mümkündür.[90]

4. Ege'de Kıta Sahanlığı Paylaşımında Ters Tarafta Bulunan Yunan Adalarına Hak Ettiklerinden Fazla Deniz Yetki Alanı Verilmesi Durumu

Türkiye ile Yunanistan, Ege'de deniz sınırı, karasuları sorunu, egemenliği tartışmalı adalar, diğer deyişle egemenlik sorunu çözülemediği için, bu denizin kıta sahanlığını da hakkaniyetle paylaşma yoluna gidememektedirler. Böylece, her iki ülkede Ege'nin içinde kendi karasuları dışında denizin kıta sahanlığında herhangi bir araştırma ve benzeri faaliyet yapamamaktadır. Doğu Ege'de Türk anakarası önünde kuzeyden güneye dizilmiş Yunan adaları, egemenlik anlamında denizin ters tarafından konuşlanmışlardır. Zira bu adaların tümü, Anadolu'nun kıta sahanlığı üzerindedirler. Bu takdirde ortaya şöyle bir durum çıkmaktadır: Anadolu kıta sahanlığı Türkiye'ye aittir, ancak bunun üzerindeki adaların egemenliği Yunanistan'a aittir. 1982 BMDHS, üzerinde yaşam olan coğrafî formasyonlara kıta sahanlığına sahip olma hakkı vermektedir. Ancak bu adaların denizin ters tarafından başka bir devletin kıta sahanlığı üzerinde olmaması gerekmektedir. Aksi takdirde büyük bir çelişki ve anlaşmazlık ortaya çıkacaktır.

Nitekim Ege'de de olan budur ve Yunanistan, doğu Ege'de bazı adacık ve kayalıkları gayri-meskûn halden meskûn hale getirmeye ve bu şekilde üzerlerinde ekonomik bir yaşam sağlamaya çalışarak, Anadolu kıta sahanlığı üzerindeki

---

[88] Bu Sözleşme'nin metni için bkz. United Nations, *The Law of the Sea-United Nations Convention on the Law of the Sea,* UN Publication, New York, 1997; http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf,(Erişim Tarihi: 10 Eylül 2014).

[89] A. Mehmet Kocaoğlu, "Lozan Barış Antlaşması Türkiye Cumhuriyeti'nin Tapu Senedidir", *Yeni Forum*, Cilt 17, Sayı 327, Ağustos 1996, s. 32-38.

[90] Türkiye için, Ege'nin serbest kullanımı esastır ve hayatidir; "*Şu nokta hep unutuluyor: Ege'ye sahip çıkmakta Türkiye'yi asıl haklı gösterecek olan, o denizi tepe tepe kullanarak üzerinde vızır vızır işleyen bir yük, yolcu ve turizm ulaşımı kurmaktır. Bu ise, yazın hafta sonları İstanbul'dan İzmir'e gidip gelen tek gemiyle başarılabilecek bir iş olamaz.*" Mümtaz Soysal, "Ege'de ciddiyet", *Hürriyet*, 16 Mayıs 1999, s. 13.

kendi egemenliğindeki bir takım coğrafî formasyonlara kıta sahanlığı hakkı kazandırmak istemektedir. Ancak kanaatimize göre bunlar, hukukî anlamda nafile çabalardır. Zira dünyada ters taraftaki adalara, üzerlerinde insan yerleşimi ve bağımsız bir ekonomik yaşam bulunsa dahi, kıta sahanlığı veya münhasır ekonomik bölge değil, yalnızca karasuları ve/veya bitişik bölge, balıkçılık sahaları gibi kısıtlı deniz yetki alanları sağlandığı görülmektedir. Manş Denizi'nde İngiltere ile Fransa arasındaki Kanal Adaları uyuşmazlığında ki, burada İngiliz adaları hemen Fransa kıyılarının önündedir, durum bu İngiliz adalarının aleyhine olacak şekilde gelişmiştir ve Fransa'nın kıta sahanlığı hakları uluslararası mahkeme ve hukuk tarafından korunmuştur.

5. Ege'de Mevcut Atina-İstanbul FIR Hattının Yunanistan Tarafından Türk-Yunan Deniz Sınırı Olarak Kabul Ettirilmeye Çalışılması Durumu

Ege Denizi'nde Atina-İstanbul FIR hattı, iki ülke arasında zaten hiçbir zaman mevcut olmamış bir deniz sınırı veya karasuları sınırlandırılması hattını takip eder veya bununla mütenasip bir biçimde çizilmiş nitelikte değildir. Atina-İstanbul FIR hattının, ne böylesi bir durumla, ne de Ege'de Türk-Yunan deniz sınırı ile uzaktan yakından bir ilişkisi bulunmamaktadır. Bu ilişki, Ege'ye tamamen hâkim olmak isteyen ve Türkiye'yi Anadolu yarımadasına hapsederek, Türkiye'nin Ege'yi kullanımını asgariye indirmeyi hedefleyen Yunanistan'ın ve onun Helen emperyalizminin bir tezahürüdür. Dolayısıyla Ege'deki FIR hattı, 1947 Şikago Sözleşmesi ve ICAO kuralları gereğince teşkil edilmiş ve onaylanmış, uluslararası uçuş güvenliği ile ilgili bir teknik hattır ve deniz sathındaki herhangi bir Türk-Yunan denizi sınırı ile ilgisi bulunmamaktadır. Bu konudaki mesnetsiz dayandırmalarını Yunanistan kadar tüm dünya da görmekte, bilmekte ve ancak genellikle Yunan tezlerinin etkisi altında kalarak, mesnetsiz ve hatalı bilgiler içeren haritalar yayımlamaktan da geri durmamaktadırlar.[91]

Sonuç

Çalışmada yapılan inceleme ve analizler sonucunda, Ege'de Yunanistan ile Türkiye arasında taraflarca üzerinde anlaşılmış ve Yunanistan'a herhangi bir egemenlik hakkı verecek siyasal bir sınır çizgisinin bulunmadığı tespit edilmiştir. Ancak, denizdeki bu sınırlandırma, iki ülke arasındaki karasuları sınırlandırması ile de doğrudan bağlantılı olduğundan, Ege Denizi, Türk-Yunan ilişkilerinin ana eksenini oluşturan bir nitelik kazanmıştır. Bu yüzden de, Ege'de ortaya çıkan

[91] Örneğin, Google Map, Türkiye ve çevre denizlerine ilişkin yayımladığı bir haritada, Türkiye'yi çevreleyen üç denizde, sözde Türkiye'nin deniz sınırlarına atıf yapılan mavi renkli -mesnetsiz- bir hat çizmiştir. Ayrıntı için bkz.
https://maps.google.com/maps/ms?msid=214251874171328371563.0004bc7efbd072039360b&msa=0&ll=38.376115,36.804199&spn=13.852143,28.54248&dg=feature, (Erişim Tarihi: 7 Ekim 2014). Türkiye Devleti'nin, internet konusunda hassas olduğu başka konularda olduğu gibi, bu türlü ulusal ve ülkesel egemenlik konularında da aynı hassasiyeti göstermesi uygun olacaktır.

herhangi bir anlaşmazlık, birbiriyle ilişkili birçok tali sorunu da beraberinde getirmektedir. Ege'de iki ülke arasında mevcut sorunlar yumağında, iki sorunun temel teşkil ettiği görülmektedir. Bunların, "egemenlik" ve "paylaşım" gibi iki hassas hukukî olguyu bünyesinde barındıran "Ege'de deniz sınırları sorunu" ile "Ege'de egemenliği tartışmalı adalar sorunu" oldukları ortaya konmaya çalışılmıştır.

Bu çerçevede, daha eski ve uzun soluklu bir anlaşmazlık olarak, iki ülke arasında Ege'de deniz sınırlarının tespiti konusunda çıkan görüş ayrılıkları temelinde, esasen şu iki hususun yattığı söylenebilir: (1) Ege'nin coğrafî ve jeolojik açıdan kendine özgü doğal özelliklerinin, Yunanistan'ın 1830 sonrası izlediği yayılmacı siyasetle oluşturulmuş suni ve çelişkili özelliklerle birleşmesi; (2) Ege'nin, Uluslararası Deniz Hukuku'nun getirmiş olduğu hükümlerin uygulanmasına olanak tanımayacak denli özel niteliklere sahip olması. Dolayısıyla, bu kendine özgülüklerin, Lozan Antlaşması ile ilkeleri kararlaştırılan, ancak henüz harita üzerinde belirlenip bir anlaşmaya bağlanamamış olan karasularının belirsizliği ile birleşince, Ege'de var olan durumu daha da tartışmalı ve duyarlı hale getirdiği görülmektedir.[92]

Bununla birlikte, iki ülke arasında Ege'de 1996'da ortaya çıkan yeni bir sorun, bu denizde henüz belirlenmemiş Türk-Yunan deniz sınırları sorununu, deyim yerindeyse esir almış ve kendisinin çözümüne kesin bağımlı bir hale getirmiştir. Bu çerçevede olmak üzere, Ege'de bazı adalar üzerindeki egemenlik belirsizliğinin çözülmesi gerçekleşmeden, iki ülke arasında deniz sınırı gibi temel bir sorununun çözümü mümkün görülmemektedir. Keza Ege'de denizlerin paylaşımı sorununa ilaveten, egemenlik sorununun da bir temel sorun olarak ortaya çıkmasının altında, egemenliği tartışmalı adaların her birinin deniz yetki alanlarına, diğer bir ifade ile karasuyu, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgeye sahip olması yatmaktadır. Dolayısıyla, Ege'de tartışmalı adalar sorunu, aynı zamanda deniz yetki alanları sorunudur ve Ege'de Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanan sorunları, özellikle de deniz yetki alanları sorunları ile karasularının paylaşımı konularını doğrudan etkilemektedir. Diğer deyişle, Ege'de bu temel egemenlik sorunu çözülmeden, ne deniz (karasuları) sınırlandırmasının, ne de kıta sahanlığı paylaşımı gibi deniz yetki alanları sınırlandırmasının yapılabilmesi mümkün görünmektedir.[93]

---

[92] Adnan Önder, *Türk Yunan İlişkileri (Kıta Sahanlığı Meselesi),* Yayınlamış yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2008, s. 111.

[93] Bunu, Yunanlar da; *"İlgili iki ülkeden birisi diğerinin toprak bütünlüğüne karşı itirazlar dile getirirken, Lahey UAD kıta sahanlığını nasıl çizebilir?"* şeklinde ifade etmekte ve Yunanlı birçok devlet adamı ve diplomat dahi, *"Ege'de karasularının genişliği açıklığa kavuşmadan, kıta sahanlığı belirlenemez" veya "Masada Gri Bölgeler varken, Lahey'e başvurulabilir mi?"* şeklinde, somut gerçekleri dillendirmekten kaçınmamaktadır.

Bu sorunların çözüm yolunun da, en başta, iki ülke arasındaki anlayış, iyi niyet ve karşılıklı hakkaniyete dayalı ve bıkmadan usanmadan sürdürülmesi gereken her türlü sivil/resmi temas ve müzakereler olduğu kanaatindeyiz.[94] Ancak bu müzakerelerde, Yunanistan'ın Ege'deki egemenlik ve paylaşım sorunlarına ilişkin istikrarla benimsediği "siyasal ve ülkesel bütünlük", "adaların deniz yetki alanına sahip olması ilkesi" ve "eşit uzaklık ilkesi" şeklindeki yaklaşımlarına karşılık, Türkiye'nin kendi tutumunu, "anlaşmanın esas olması", "doğal uzantının esas alınması", "hakça ilkelerin uygulanması", "adaların özel durumlar oluşturması", "Ege'nin yarı kapalı deniz olması" ve "Lozan dengesi"[95] şeklindeki görüşler çerçevesinde şekillendirilmesi ve bunları tutarlı, istikrarlı bir biçimde savunması, daha makul ve akılcı görünmektedir.

Kaynaklar

BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), HH. (Hatt-ı Humayun), nr.38053.

BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), HH. (Hatt-ı Humayun), nr.38053, 40556, 4824-1, 48162-2.

BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), HH. (Hatt-ı Humayun), nr.39989-A, 40144, 48162.

BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), BEO (Bâb-ı Alî Evrak Odası), GGD (Gelen-giden Defteri), nr. 1004-64/1, 53-4I.

BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), A. MTZ, SM (Amedi Kalemi, Eyalet-i Mümtaze, Sisam), nr. 1/64.

BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), DH-SYS. (Dahiliye Nezareti, Siyasi), nr. 75-12/1-17, Lef 2, 10, 12, 13, 17, 21, 24, 27/1; BEO (Bâb-ı Alî Evrak Odası), nr. 302975.

BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), Muahedenâme, nr. 372/9 ve 12.

BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), HR. SYS. (Hariciye Nezareti, Siyasi), nr. 1959/4.

BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), DH-SYS. (Dahiliye Nezareti, Siyasi), nr. 112-10/10-1, lef 7, 13/1, 14, 19/1, 26, 28, 35, 37, 112-10/10-5.

BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), BEO (Bâb-ı Alî Evrak Odası), nr. 267606, lef 1.

BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), A. MTZ. SM. (Amedi Kalemi, Eyalet-i Mümtaze, Sisam), nr. 7/252, lef 59.

[94] İkili veya çok taraflı müzakereler, çatışmaların önlenmesinde ve anlaşmazlıkların çözümlenmesinde her zaman en meşru yol olarak kabul edilmektedir. Eski Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun, Yunan *Ta Nea* gazetesine verdiği 3 Aralık 2009 tarihli demeç, bu konuda ilginç ayrıntılar içermektedir. Davutoğlu, uzun yıllar Ortadoğu, Kafkaslar ve Körfez'de yer aldığı müzakerelerde edindiği tecrübe ve izlenimleri, *"Her müzakerenin sadece yüzde 15'i sorunun özüyle ilgili, yüzde 25'i yöntem, yüzde 60'ı da psikolojiyle ilgili" diyerek aktaran Davutoğlu, bunun Türkiye-Yunanistan ilişkileri için de geçerli olduğunu, "Türkiye, kıyıları yakınındaki Yunan adalarının kendisine tehdit oluşturduğu ve Yunanistan da bu adaların tehlikede olduğunu hissediyorsa hiçbir müzakere meyve veremez."* şeklinde aktarmaktadır. Bkz. Ceyda Karan, "Yunanistan ile dört düzlem ve Ahlak-ı Alai üzerinden işbirliği çabası", *Radikal,* 4 Aralık 2009, s. 16.

[95] Bkz. Önder, *age*., s. 76-97.

BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), HR.SYS. (Hariciye Nezareti, Siyasi), nr. 1987/5, lef 6.
Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi.
A.Ü. SBF Dergisi.
Belleten.
Hürriyet, 16 Mayıs 1999.
International Organization.
Mediterranean Quarterly.
Naval War College Review.
Radikal, 4 Aralık 2009.
RG (Resmi Gazete), 24 Ocak 1933.
RG (Resmi Gazete), 12 Haziran 1945.
RG (Resmi Gazete), 25 Mayıs 1964.
RG (Resmi Gazete), 29 Mayıs 1982.
Silahlı Kuvvetler Dergisi.
TBB Dergisi.
Tercüman, 30 Kasım 1985.
To Vima, 2 Mayıs 2010.
Vakit, 5 Ocak 1932.
Yeni Forum.
Yeni İstanbul, 1/4 Haziran 1970.
Yeni Türkiye Dergisi.

AK Gökhan (2012) "Megali İdea, Hissiyat, Önyargı ve Güvensizlik Fenomenleri Bağlamında Türk-Yunan İlişkileri'ne Bir Bakış", *Mare Nostrum Adalar Denizi'nden Kıbrıs'a: Akdeniz ve Sorunlar,* Ed. Ulvi Keser, AKAUM Yayını, Ankara, s. 314-322.
AK Gökhan (2014) "Meis (Megisti), Karaada (Rho) ve Fener Adası (Hypsili)'nın Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sorununa Muhtemel Etkileri" Başlıklı Tebliğ, 9. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi (24-25 Nisan 2014), Doğu Akdeniz Üniversitesi, Gazi Mağusa, KKTC, 25 Nisan.
Anadolu Ajansı (Atina) (2010) "Yunanistan Hükümet Sözcüsü Petalotis: Türkiye ile Sadece Kıta Sahanlığı Sorunu Var", 11 Mayıs.
ARMAOĞLU Fahir (1985) "Belgelerin ışığında Oniki Ada meselesi-4 (Yunanistan savaş bitmeden "ganimet" istiyor)", *Tercüman*, 30 Kasım, s. 2.
BAŞEREN Sertaç Hami (1998) "Ege'de Ada, Adacık ve Kayalıkların Uluslararası Andlaşmalarla Tayin Edilen Hukukî Statüsü", *Ege'de Temel Sorun: Egemenliği Tartışmalı Adalar,* Yay.Haz. Ali Kurumahmut, TTK Yayınları, Ankara, s. 81-116.
BAŞEREN Sertaç Hami (2006) *Ege Sorunları*, TÜDAV Yayınları, İstanbul, 2. bs.
BAŞEREN Sertaç Hami ve KURUMAHMUT Ali (2003) *Ege'de Egemenliği Devredilmemiş Adalar,* SAEMK Yayınları, Ankara.
BOOTH Charles Douglas ve BOOTH Isabelle Bridge (1928) *Italy's Aegean Possessions, Arrowsmith,* London.
BOSTAN İdris (Ed.) (2003) *Ege Adaları'nın İdarî, Malî ve Sosyal Yapısı*, SAEMK Yayınları, Ankara.
BÖLÜKBAŞI Deniz (2004) *Turkey and Greece The Aegean Disputes: A Unique Case in International Law,* Cavendish Publishing Limited, London.

BROWNLIE Ian (1990) *Principles of Public International Law,* Clarendon Press, Oxford, 4. Ed.

BULUT Gökay (2012) "Ege Hava Sahası Sorunları, Çözülmüş Olanlar ve Sorunların Geleceği", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Yıl 8, Sayı 16 (Aralık), s. 115-146.

COŞAR Ömer Sami (1970) "Türk topraklarında Yunan idaresi var!" / "Lozan antlaşması yürürlükte değil mi?" / "Kaçakçılar adası: Meis" / "Meis'deki Rumluğu Yunanistan öldürdü", Yeni İstanbul, 1/4 Haziran, s. 1 ve 7 / 1 ve 7 / 1 ve 7 / 1 ve 7.

Düstur, T. III, C.V, 11 Ağustos 1339-19 Teşrinievvel 1340, İstanbul Nemci İstiklal Matbaası Başvekalet Müdevvenat Müdiriyeti tarafından tab ettirilen 1931 yılı baskısı.

ERİM Nihat (1953*) Devletlararası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri (Cilt-I: Osmanlı İmparatorluğu Antlaşmaları)*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara.

GÜNDÜZ Aslan (2013) *Milletlerarası Hukuk - Temel Belgeler Örnek Kararlar*, Beta Yayınevi, İstanbul, 5. bs.

HALATÇI ULUSOY Ülkü (2013) "Uluslararası Hukuk Açısından Ege Hava Sahasında Türkiye ve Yunanistan Arasındaki Sorunlar", *TBB Dergisi,* Sayı 109 (Kasım-Aralık), s. 303-334.

ICAO Document, CA.143, ATC/CA.44, dated October, 15, 1946.

ICAO Final Report of the Rules of the Air and Air Traffic Control Committee, Second Middle East Regional Air Navigation Meeting (Istanbul, October-November 1950), ICAO Document 7055, MID/2-RAC, Montreal, February 1951, s. 15 ve 17.

İNCE Fuat (2013) Lozan Barış Antlaşması ve Ege Adaları, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi (Lozan Antlaşması Özel Sayısı),* Yıl 26, Sayı 53, s. 101-128.

KARAN Ceyda (2009) "Yunanistan ile dört düzlem ve Ahlak-ı Alai üzerinden işbirliği çabası", *Radikal,* 4 Aralık, s. 16.

KARĞIN Şahin (2010) *Ege Adaları'nın Hukuksal Statüsü (Ege Sorunları)*, Yayınlanmış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

KEMAL Habibzade Rodoslu Ahmet (1996) *Isporad Adaları ve Tarihçesi (Oniki Ada),* Çev. Cemalettin Taşkıran, Genelkurmay Basım Evi, Ankara.

KESER Ulvi ve AK Gökhan (2013/2) *Ege'de Yunanistan'ın Türk Adaları: Unutulmayanlar,* Motif Akademi, Kıbrıs Özel Sayısı-II, s. 146-166.

KOCAOĞLU A. Mehmet (1996) Lozan Barış Antlaşması Türkiye Cumhuriyeti'nin Tapu Senedidir, *Yeni Forum,* Cilt 17, Sayı 327 (Ağustos), s. 32-38.

KODAMAN Bayram (Yay.Haz.) (1993) *1897 Türk-Yunan Savaşı (Teselya Tarihi),* TTK Yayınları, Ankara.

KURUMAHMUT Ali (Yay.Haz.) (1998) *Ege'de Temel Sorun: Egemenliği Tartışmalı Adalar,* TTK Yayınları, Ankara.

KURUMAHMUT Ali (2013) "Karaada (Ro), Meis ve Fener Adası (İpsili)", *Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanlarında Hukuk ve Siyaset,* Yay.Haz. Sertaç Hami Başeren, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, s. 327-335.

KÜÇÜK Cevdet (Ed.) (2001) *Ege Adalarının Egemenlik Devri Tarihçesi,* SAEMK Yayınları, Ankara.

KÜÇÜK Cevdet (Ed.) (2002) *Türk Hakimiyetinde Ege Adaları'nın Yönetimi,* SAEMK Yayınları, Ankara.

L-12 Hava Yolu Haritası (Air Map Chart), DOD Flight Information Publication Enroute Low Altitude Europe North Africa and Middle East, US National Geospatial Intelligence Agency, St. Louis, Missouri, 10 March 2001.

LNTS (League of Nations Treaty Series), Cilt 28, Sayı 11.

MANSEL Arif Müfit (1988) *Ege ve Yunan Tarihi*, TTK Yayınları, Ankara.

MERAY Seha L. (Çev.) (2001) Lozan Barış Konferansı: *Tutanaklar-Belgeler,* [8 kitap], Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 3. bs.

MOUSTAKIS Fotios ve SHEEHAN Michael (2002) Democratic Peace and the European Security Community: The Paradox of Greece and Turkey, *Mediterranean Quarterly,* Cilt 13, Sayı 1 (Kış), s. 69-85.

ÖNDER Adnan (2008) *Türk Yunan İlişkileri (Kıta Sahanlığı Meselesi),* Yayınlamış yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

ÖRENÇ Ali Fuat (2000) Türk Hâkimiyetinde Ege Adaları Tarihi, *Yeni Türkiye Dergisi,* (Dosya: 701 Osmanlı Özel Sayısı), Cilt 31, Sayı 1, Ankara, s. 327-336.

ÖZEL Sabahattin (1995) Meis Adası ve Başlangıcından Günümüze Meis Sorunu, *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Cilt 114, Sayı 345, Ankara, s. 3-8.

ÖZMAN M. Aydoğan (1988) Ege'de Karasuları Sorunu, *A.Ü. SBF Dergisi*, Cilt 43, Sayı 3 (Temmuz-Aralık), s. 173-182.

PAZARCI Hüseyin (1992) *Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü,* Turhan Kitabevi, Ankara, Göz. Geç. 2. bs.

PAZARCI Hüseyin (2006) *Uluslararası Hukuk,* Turhan Kitabevi, Ankara, Gün. 4. bs.

Report of the Third European Mediterranean Regional Air Navigation Meeting (Paris, February-March 1952), ICAO Document 7280, EUM II/1952.

RG (Resmi Gazete), 24 Ocak 1933, Sayı 2313 (4 Ocak 1932 tarihli "Anadolu Sahilleri ile Meis Adası Arasındaki Ada ve Adacıkların ve Bodrum Körfezi Karşısındaki Ada'nın Cihedi Aidiyeti Hakkındaki Sözleşme").

RG (Resmi Gazete), 12 Haziran 1945, Sayı 6029.

RG (Resmi Gazete), 25 Mayıs 1964, Sayı 11711.

RG (Resmi Gazete), 29 Mayıs 1982, Sayı 17703.

SAKA Mehmet (1974) *Ege Denizinde Türk Hakları,* Dergâh Yayınları, İstanbul, 3. bs.

SCHMITT Michael N. (1996) Aegean Angst-The Greek-Turkish Dispute, *Naval War College Review,* Cilt 49, Sayı 3 (Yaz), s. 42-72.

SOYSAL Mümtaz (1999) "Ege'de ciddiyet", *Hürriyet*, 16 Mayıs, s. 13.

SYRIGOS Angelos M. (1998) *The Status of the Aegean Sea According To International Law,* Sakkoulas, Athens.

ŞİMŞİR Bilâl N. (Haz.) (1989) *Ege Sorunu: Belgeler Cilt-I (1912-1913)*, TTK Yayınları, Ankara, 2. bs.

TARKAN M. Tevfik (1976) Ege Denizi Kıyıları ve Kıta Sahanlığı Sorunları, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi,* Sayı 7, s. 219-234.

TAŞKIRAN Cemalettin (1996) *Oniki Ada'nın Dünü ve Bu Günü,* Genelkurmay Basım Evi, Ankara.

TOLUNER Sevin (1989) *Milletlerarası Hukuk Dersleri - Devletin Yetkisi,* Beta Yayınevi, İstanbul, 4.bs.

To Vima Gazetesi (2010) "İstikşafı Temasların Gri Bölgeleri", 2 Mayıs, s. 3.

Treaties and Other International Acts Series, No 1648.

TURAN Şerafettin (1965) Rodos ve 12 Ada'nın Türk Hâkimiyetinden Çıkışı, *Belleten*, Cilt 29, Sayı 113, s. 77-119.

TURNER Robert K. (1947) Selected Bibliography, *International Organization,* Cilt 1, Sayı 3 (1 Eylül), s. 591-606.

United Nations (1997) *The Law of the Sea-United Nations Convention on the Law of the Sea*, UN Publication, New York.

UNTS (United Nations Treaty Series), Cilt 49, Sayı 3.

UZGEL İlhan (2002) "İtalya'yla İlişkiler", *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (Cilt-I: 1919-1980)*, Ed. Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul, 6.bs., s. 292-313.

Vakit (1932) "Italyayla aramızda adalar ihtilâfı halledildi", 5 Ocak, s. 2.

YAVUZ Celalettin (2003) *Menteşe Adaları (Oniki Ada)'nın Tarihi,* Deniz Harp Okulu Basım Evi, İstanbul.

http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf, 10 Eylül 2014.

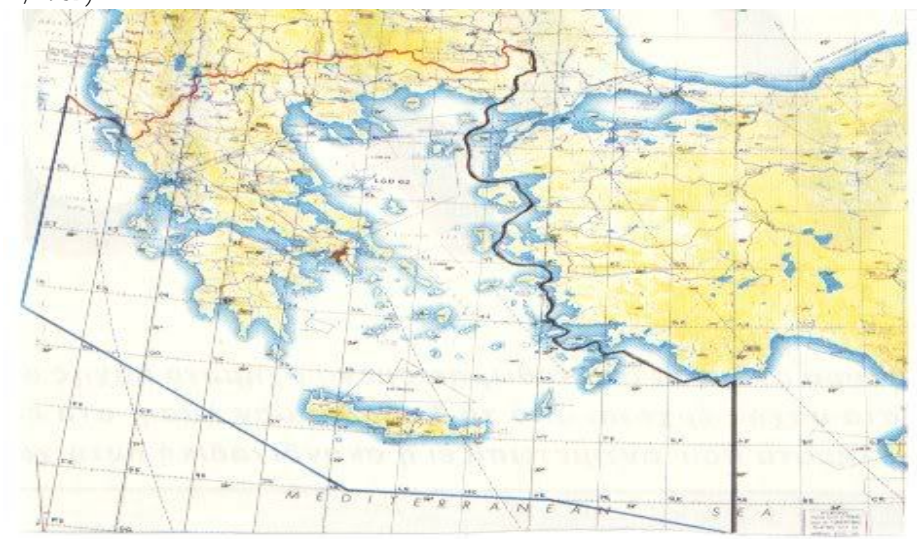
http://www.bugun.com.tr/son-dakika/davutoglu-egede-deniz-sinirlari--haberi/603523, 24 Eylül 2014.

https://maps.google.com/maps/ms?msid=214251874171328371563.0004bc7efbd072039360b&msa=0&ll=38.376115,36.804199&spn=13.852143,28.54248&dg=feature, 7 Ekim 2014.

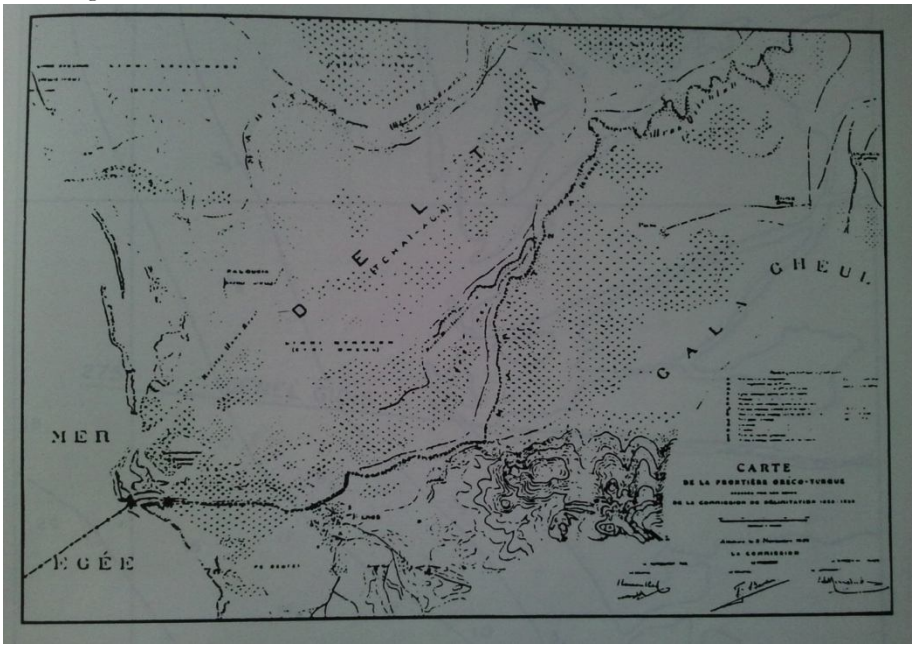
http://www.defence-point.gr/news/?p=44079, 8 Ekim 2014.

Ekler

Ek 1. Atina FIR ile İstanbul FIR Sınırını Gösterir Harita (ICAO Document 7280, EUM II/1952)[96]

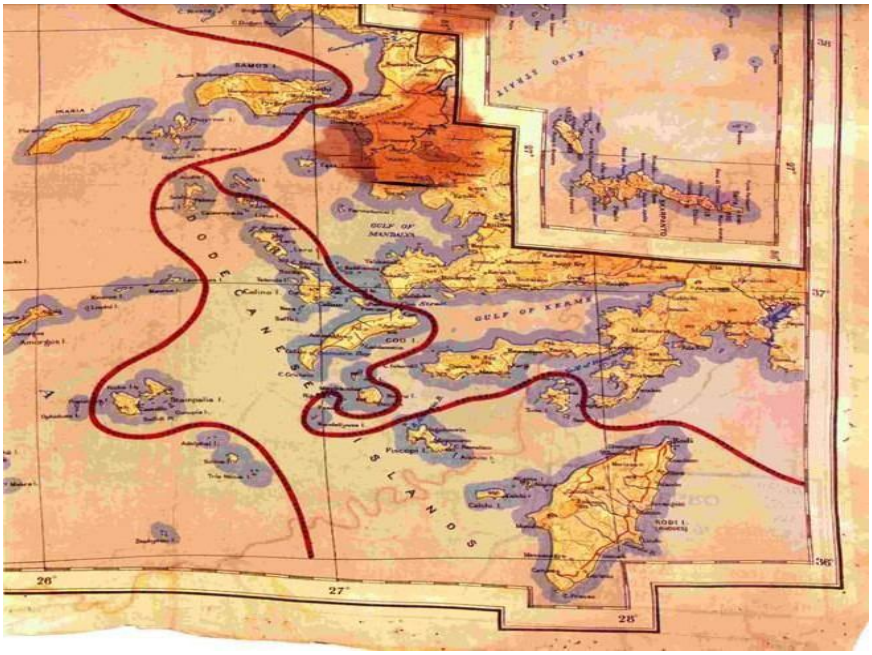
Ek 2. Ege'de Türk-Yunan Deniz Yan Sınırını Gösteren Harita[97]

[96] Bkz. http://www.defence-point.gr/news/?p=44079, (Erişim Tarihi: 8 Ekim 2014).

[97] Bkz. Kurumahmut, *age.,* Ek-27.

Ek 3. Ege Denizi'nde Adaların Egemenlikleri Üzerinden Ülkesel Sınırları Gösteren Eylül 1943 tarihli İngiliz Haritası (British Map. Sheet 43/H, Frontiers in the Dodecanese as of September 1943. 1:1.000.000)[98]

[98] Bkz. Bölükbaşı, *age*., s. 953. Ayrıca, bu İngiliz haritasına benzer şekilde, 1923 Lozan Antlaşması ile Yunanistan'a egemenlikleri devredilmemiş Nergisçik Adası, Eşek Adası, Bulamaç Adası, Keçi Adası, Çerte Adası ve diğerlerini Türkiye egemenliğinde gösteren ABD ve İngiliz menşeli diğer haritalar için bkz. Bölükbaşı, *age*., s. 954, 959, 965.